

1980 -

II-NÄYTÖS: VARJOJEN MAA VIE ETEENPÄIN

Fjärran från Kaukasus

1. KOHTAUS: PERHE

PERHEEN TAITEILIJAT

Kiihkeään elämisen aikana ei ollut erikseen vapaa-aikaa ja työaikaa, oli vain yhteistä tuottamisen ja luomisen aikaa. Työllä eikä elämällä ollut hintaa. Kaikkeen lähdettiin mukaan. Ei ollut vaihtoehtoja; en osaa, en tunne alaa, ei ole aikaa.

Olin jonkin aikaa ilman asuntoa. Yleensä löytyi jostain paikka, lyhyt taikka pidempiaikainen, johon majoituin. Vähäinen omaisuus oli Vanhalla varastoituna.

Elämä eteni virran viedessä mukanaan intuitioiden kannustamana. Kun 80-luku alkoi, olin tullut uuteen tienhaaraan. Toinen tie olisi jatkunut Vanhan viitoittamana ja toisen reitin viitoitti näyttämötaide. Vanhan tie oli melkein loppuun kuljettu. Näyttämötaide kiihotti mieltä enemmän, joten käänös sinne ja täysillä eteenpäin.

Uusia taiteilijoita tuli elämääni. Joukkomme hengitti samaa ilmaa ja puhalsi yhteiseen liekkiin. Teimme yhdessä mahdollista ja mahdotonta ja huolehdimme toisistamme. Vaikka jokaisella meistä oli enemmän tai vähemmän olemassa oleva oma arki, teki tiivis henkinen yhteenkuuluvuus meistä perheen.

Perhe kykeni laajenemaan vuosien saatossa, kun ystävän ystäviä tuli mukaan. Se kasvoi ja supistui uusien tulemisesta ja menemisistä, mutta perusmafiosot ylläpitivät perheen henkeä. Ja näin elämä eteni ilman huolta tulevaisuudesta, luovuudessa ja ilman rajoja. Oli monenlaisten kokemusten ja haasteiden polkuja, ja vaikka kaikki polut eivät vieneet perille, ne loivat uskoa tekemiseemme. Emme pysähtyneet. Oli perheen keikat ja ”työkeikat”. Olimme paljon esillä ja teimme paljon. Sen seurauksena tuli työtarjouksia, joilla turvasimme taloutemme. Luomamme turvallisuus, jonka varassa elimme, oli ohuen langan varassa. Se lanka vaati herkkyyttä ja luottamusta. Perhe kesti syrjähyppyä ulkopuolisiin töihin, kunhan ne eivät uhanneet olemassaoloamme. Joskus tauot yhteisistä töistä toimivat hengenpelastajina.

Monet 70- ja 80-luvun perheen jäsenet ovat säilyneet elämässäni kaikki nämä vuodet. Olemme kulkeneet eri reittejä, ja etäisyyttä on syntynyt. Aika ajoin kuitenkin vielä työskentelemme yhdessä. Yhteys ja ymmärrys toiseen säilyy myrskyjenkin läpi. Monet toveruudet ja

yhteiset seikkailut loivat pitkään kestäviä suhteita ja yhteistä historiaa noina tärkeinä vuosina. Alussa teimme yhdessä enemmän, toisia kohtasin kerran vuodessa, jos sitäkään. Jonkun kanssa tuli viidenkin vuoden tauko, ja taas löysimme toisemme. Tämä on vuosikymmeniä kestävää rakkautta. Luonnollisesti aika voi kuljettaa eri suuntiin, eikä jäljelle jää tarpeeksi yhteistä pintaa.

kun tikkaat pettivät

Voimakkaimmat tunteet, saavutukset ja vuosien yhteistyöt olen tehnyt Ida-Lotan, Ullan, Evan ja Åsan kanssa. Heidän lämpönsä, luottamuksensa ja vaikutuksensa minuun, panoksensa taiteelliseen kehitykseeni ja ratkaisuihin on ollut myrskyjen läpi kestävä. Yli 40 yhteistä työtä 40 vuoden aikana heidän kanssaan.

Tärkeään joukkoon kuuluvat myös työrakkaat, joiden kanssa on vuosikymmenien aikana tullut tehtyä kaikenlaista, Markku Piri, Tytti Oittinen, Tarja Ervasti ja Jotaarkka Pennanen.

ULLA KOIVISTO

Nähtyäni Ulla Koiviston koreografian, keskustelimme aiheesta ”olisi varmaan käyttöä valosuunnittelijalle”. Ja näin minulle tuli seuraavaan produktion kiinnitys. Minulle tämä oli uusi suunta ja ilmaisun tyyli, ja samalla kotoinen paikka. Ullan tapa työskennellä, tavoitteet ja voimakas liikekieli antoivat minulle mahdollisuuden, ja tilaa luoda jotain, mitä olin aina halunnut tehdä.

”Vaikka kuinka monta yötä – sitten” syntyi vuonna 1980. Suunnittelin ja toteutin siihen valo- ja äänimaailmat. Esitys oli tanssiteatteri Rollon tuotantoa ja se esitettiin Raken juhlasalissa Bulevardin ja Mannerheimintien kulmassa olevassa rakennuksessa. Tästä teoksesta alkoi yhteistyö, joka jatkui pitkään, vaikka välivuosiakin oli.

Rahaa ei ollut ostoksiin, ja musiikkikosteen tekemiseen ei ollut tarpeeksi nauhurin nauhaa. Työn edetessä esityskopioon tarvittava määrä leikattiin master-nauhan jo työstetystä osasta. Niinpä alkuperäistä materiaalia ei voitu enää muuttaa.

Ullan kanssa teimme produktiota Helsingissä, jossa niitä esitettiin ensi-illan lisäksi muutaman kerran. Näiden esitysten lisäksi produktiot vierailivat Tukholmassa tai Kööpenhaminassa. Pidimme Ullan kanssa yhdessä kursseja teemasta ”valo ja liike”, jotka oli lähinnä suunnattu tanssijoille. Kurssit olivat muutaman päivän pituisia ja opetuspaikkoina Helsingin lisäksi olivat Tukholma ja Kööpenhamina. 80-luvun alkupuolen jälkeen olemme tehneet yhdessä töitä satunnaisesti aina 2000-luvun alkuun.

Samaan piiriin Ullan kanssa kuului Toni Edelmann. Niinpä Ulla, Toni ja minä toteutimme monien esityksien lisäksi konsertteja ja kokeellisia esityksiä.

EVA LUNDQVIST

Luultavasti urani tärkein kohtaaminen oli, kun tapasin Ullan ystävän Eva Lundqvistin. Olimme Ullan kanssa Kööpenhaminassa tanssifestivaalilla kurssittamassa tanssijoita. Menimme katsomaan Vindhäxor-tanssiryhmän esityksen.

Se oli väsyttävää katsottavaa, taisin nukkua läpi esityksen.

Vuosi oli 1981. Samana vuonna myöhemmin Vindhäxor tuli esiintymään Vanhalle Toukokuume tapahtumaan. Tein esitykseen valot.

Ullalla oli vaikeuksia Hesarin tanssikriitikon kanssa. Tämä oli päättänyt, ettei Ullan pidä esiintyä, eikä hänen ystäviensääkään. Koska emme halunneet Vindhäxor-ryhmälle haukkuja, lipunmyyjälle ilmoitettiin, ettei Hesarin kriitikko saa tulla katsomaan esitystä, jollei osta lippua. Lehdistölippu annettaisiin ammattitaitoisemmalle kriitikolle.

Esityksen jälkeen Eva kysyi minulta mahdollisesta kiinnostuksesta yhteistyöhön. Pyysin ilmoittamaan, milloin on seuraava esitys, niin tulen katsomaan.

Ja kohtalo puuttui asiaan. Olimme keskustelleet Evan kanssa siitä, että tulisin ensi-iltaan Moderna museet’iin keskiviikkona, 24 helmikuuta 1982. Sunnuntaina Eva soitti ja kertoi valosuunnittelijansa joutuneen sairaalaan, ja että saisin lisätietoa maanantaina. Tiistaina sovittiin, että tulen keskiviikkona aamulla aikaisemmin kuin olin suunnitellut. Niinpä lensin Tukholmaan aamukoneella ja menin suoraan museolle. Läpimeno oli kello 15 ja ensi-ilta kello 19. Tällöin syntynyttä valaistusta ei muutettu seuraavan kahden vuoden aikana, kun teosta esitettiin.

Fjärran från Kaukasus oli alun perin sooloesitys. Ensi-ilta oli yhdessä Moderna Museetin isoista saleista ja esityksiä oli neljänä iltana. Eva, joka ei ollut koskaan ”tarvinut” valoja, katsoi harjoituksesta tekemiäni piirustuksia ja hyväksyi ne.

Esitys oli poikkeuksellinen, mutta samalla sen aikaista valotyöskentelyäni puhtaimmillaan. Päävaloina toimivat ylhäältä alas valkoiseen tanssimattoon suunnatut päävärit, jotka lipuivat yhdestä perusväristä toiseen päättyen perussiniseen loppuun. Värit loivat muuttuvan tilan, jossa esitys tapahtui.

Seuraavana vuonna teos laajeni niin, että tanssiryhmä kokonaisuudessaan tuli mukaan soolon jälkeen. Tämä aiheutti minulle ongelmaa valokerronnan kaaren kanssa, koska soolon valot olivat olleet ”täydelliset”. Esitys kiersi pitkään Euroopassa ja muutamalla esityksellä USA:ssakin.

Kohtaamisesta syntyi Eva Lundqvistin kanssa tiivis ja luova yhteistyö. Työskentely Vindhäxor tanssiryhmän kanssa oli kantava ja valosuunnitteluani eteenpäin vievä voima aina 2000-luvun alkupuolelle saakka. Tämän kohtaamisen myötä sain taiteellisesti tärkeimmän ja pisimpään jatkuneen suhteen, joka teki valoilmaisuni kehittämisen mahdolliseksi. Teimme produktioita yhdessä 17 kappaletta, aina 2005 asti. Viimeisin yhteistyö oli Vindhäxor-ryhmän 40-vuotis-juhlanäyttely 2018.

Esiintyminen Châteaувallon tanssifestivaalilla oli ohitse.

KOTI GLASHUSETISSA

tuleva teatteritila

Valokuvat © Lesley Leslie-Spinks

Oleellista taiteelliselle kehitykselle oli oma työskentelytila. Vindhäxor löysi itselleen tilan talvella 1982. Glashusetissa olivat sijainneet lasiyrityksen entiset tuotanto- ja toimistotilat. Aluksi purimme kiinteistön vanhoja rakenteita ja järjestimme tilan harjoituksille ja toimistolle. Tanssilattia saatiin rakennettua seuraavana vuonna, mutta muuten kaikki oli hyvin alkeellista. Glashuset tarjosi pysyvät turvalliset olosuhteet, jossa esitykset harjoiteltiin ja toteutettiin. Vaikka olin harjoituksissa vähemmän aikaa kuin tyypillisesti teatteriharjoituksissa Suomessa, oli työskentelyvaihe valojen kanssa pidempi ja helpompaa. Valokalusto oli käytettävissä aina kun halusin. Oma talo mahdollisti tanssiopetuksen läpi kauden sekä vierailuesitykset ja konsertit.

Kun tilaan valmistui lattia, syntyi teos Öar talvella 1984. Meillä oli katsomokin. Teatteritila oli entinen katettu lastausalue, joten se ei ollut kovin lämmin. Ovi oli kippiovi, josta mahtui ajamaan sisään kuorma-autolla. Kulkuovi oli siinä oleva pienempi ovi, ja se toimi yleisön sisäänäntulona. Sisäpihalla ei ollut lämmitystä, joten kolme työmaalämpöpuhallinta oli antamassa lämpöä aina esityksen alkuun asti.

Glashuset mahdollisti tanssiryhmän työskentelyn pitkäjännitteisesti. Vuodessa tehtiin yksi teos, jota esitettiin viitenä iltana viikossa useamman kuukauden ajan, minkä jälkeen mentiin kiertueelle Euroopan tanssifestivaaleille.

Talon hallinta aiheutti taloudellisen taakan. Se keveni, kun ruotsalainen mesenaatti osti kiinteistön ja rahoitti remontin. Saimme samalla kertaa yleislämpöön, esitystilan, valoille ripustusputkiston, harjoitusstudiot, pukuhuoneet, saunan ja toimiston. Hän myös avusti valaistusjärjestelmän rahoituksessa. Talo toimi tanssikeskuksena 1983-1992.

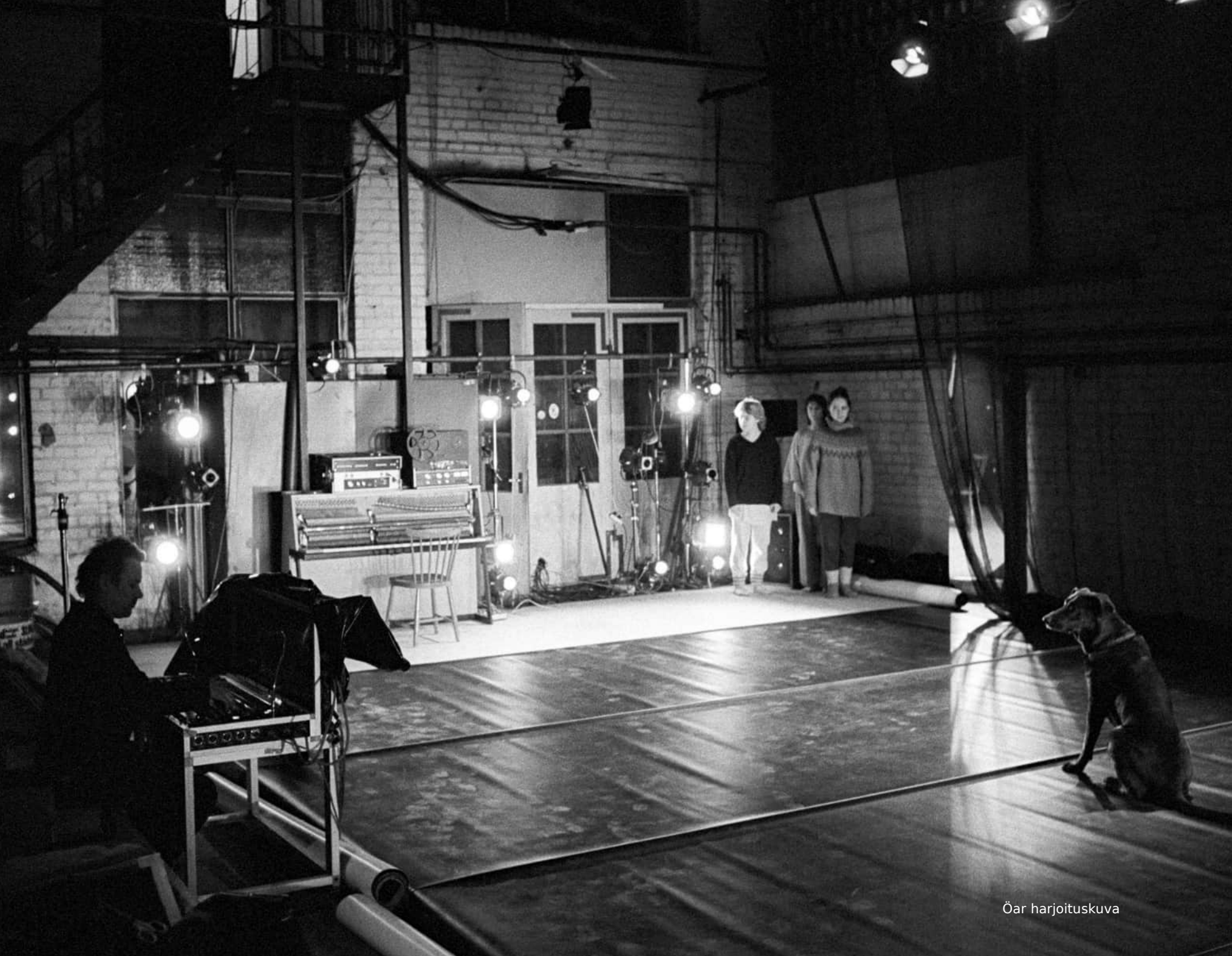
Studio 2 remontin jälkeen

Toimisto remontin jälkeen

Öar harjoituskuva

ÅSA SIMMA

Ida-Lotta Backman vei minut saamelaiskulttuurin piiriin. Talvella 1987 matkustin junalla Rovaniemelle ja sieltä Eskelisen bussilla koko päivän, kunnes saavuin Karesuvantoon ja sieltä Ruotsin puolelle Karesuandoon pieneen kunnan juhlasaliin. Minulle oli hankittu työkalupakki, jossa uudet työkalut olivat siistissä järjestyksessä. Teatteriryhmän vetäjät olivat saamelainen näyttelijä ja laulajajoikaaja Åsa Simma ja Norman Charles, irokeesi-intiaani, näyttelijä ja naamiontekijä. Paikalla olivat myös Marita Liulia lavastajana ja Ida-Lotta Backman ohjaajana. Ensi-ilta olisi Kiirunassa, ja sitten esitys tulisi kiertämään Saamenmaata.

Tähän ensimmäiseen työhön tarvittiin kaapeleita ja sähkötarvikkeita. Niitä haettiin 50 km päästä kaupasta, jonka varmaan ostinkin tyhjäksi. Harjoitukset olivat Karesuandossa, välillä käytiin Suomen puolella Milin majassa oluella, joskus ajettiin 160 km Kilpisjärven hotellille syömään.

Tuotannot kertoivat saamelaiskulttuuriin ja kansaan tai ihmisiin liittyviä kohtaloita. Esityksiin kerättiin tarpeisto ja muu materiaali luonnosta, ja ensi-illat olivat täydenkuun aikaan. Produktioissa oli tekijöinä eri alkuperäiskansojen edustajia. Apuvoimia tuli milloin Tanskasta, Grönlannista, Englannista, ja aina Japanin alkuperäiskansojen parista asti.

Karesuando aloitti yhteisen polun, jota olemme Åsan kanssa kulkeneet pitkään. Viimeisin yhteistyö on vuodelta 2017 Kiirunassa saamelaisteatterissa, jonka taiteellinen johtaja Åsa nykyään on.

Itsetutkiskelun aika tuli myöhemmin, kun työskentelin saamelaiskulttuurin parissa ja suunnittelin sähköverkkoyhtiölle pylväsvalaistusta. Harvoin olen tehnyt vastapuolille töitä samanaikaisesti.

Matka alkaa kohti Norjan vuoristoa, jossa vietimme suunnittelujakson. Ylös vuorelle ja kävely porojen kevätlaitumien alueelle. Matka saamelaisten asumispaikalle kesti kuusi tuntia. Kaksi tuntia ylös ja neljä tuntia ylhäällä tasangoilla kävelyä, kunnes tulimme perille.

2. KOHTAUS: SIIVET KANTAVAT

SUKKULOINTIA...

Tapahtumat ja kehitys liukuivat limittäin ja sykleinä, ja olivat toisiinsa sidoksissa. Vauhti kiihtyi, eikä perässä pysynyt. Tekemiset vyöryivät lumipalloina rinnettä alas. Olin jättänyt Teatterikoulun taakseni. Alkoi jakso, joka vei minut suorastaan heittämällä aina 90-luvulle. Minulla oli kolme lyhyttä vakituista työsuhdetta 80-luvulla, mutta muuten työskentelin freelancerina. Työt olivat enimmäkseen tanssin parissa, mutta vuosikymmenen loppupuolella alkoivat myös isojen näyttämöiden keikat.

Kehitystäni veivät eteenpäin nykytanssi ja poikkeukselliset esitystaiteen tuotannot. Valoissa matkani eteni värien käytön ja suuntien tarkentumisena ja kehityksenä. Vuosi vuodelta oma kädenjälki voimistui ja kehittyi ja silloin syntyivät myös ensimmäiset tilateokset. Tarja Ervastin ja Marita Liulian kanssa teimme kymmenkunta tilateosta, joissa minun roolini oli olla äänisuunnittelija ja säveltäjä. Omana työnäni syntyi valotilateos Long Run Vanhalle 1986.

Valon ja valaistuksen merkitys kasvoi monilla kulttuurin aloilla, ja valosuunnittelua kaivattiin myös isoille näyttämöille. Valoteoksiakin kaivattiin, mutta kustannukset kyllä hillitsivät niiden tilauksia. Valotaide on pirun kallista välineurheilua.

Koulutuksen tarve oli jatkuva puheenaihe. Kaikki ymmärsivät, että alalle tarvitaan muutosta ja muutos syntyisi osin koulutuksen kautta. Koska halutaan parempaa visualisointia, tarvitaan koulutusta ja perehtymistä sekä taiteen että teatterin tekemiseen. Keskusteluja käytiin vuosien aikana monella tasolla ja vilkkaasti. Keskustelua oli myös siitä, pitäisikö koulutus suunnata alalla oleville vai ”pystymetsästä” tuleville. Alalla vallitseva asenteellisuus ja perinteiset työskentelytavat koettiin ongelmallisiksi. Osallistuin Teatterikorkeakouluun perustettuun työryhmään, joka suunnitteli tulevaa valo- ja äänisuunnittelijoiden koulutusta. Työryhmämme oli luomassa edistyksellistä koulutusta, jota muualla ei ollut ja saimme vuosien aikana luotua rungon, jossa taide oli tekniikan edellä.

Keskustelua käytiin siitä, ovatko valo- ja äänisuunnittelija kaksi eri ammattia. Myös nimikkeet tarkastettiin kielitoimistosta, ovatko valosuunnittelija ja äänisuunnittelija suomen kieltä. Hieman taisi painaa sähköasentajan haamu kaapissa.

... KEMISSÄ

Salka Valka (13.02.1986) Kemin kaupunginteatterissa oli merkittävä monellakin tavalla. Olin jo monta vuotta taistellut oikeuksista, palkasta ja valo- ja äänisuunnittelijoiden olemassaolosta. Kemissä sain talouspäällikön ahtaalle, kun hän ei tiennyt kuinka pakolla vierailulle tulevan ”valomiehen” saisi halvalla. Sopimusteksti on omassa kategoriassaan huvittavaa, joskaan se ei ollut työsuopimushistoriani pohjanoteeraus. Itse työryhmän kanssa ei ollut vaikeuksia.

Sivuvaloja olin tanssissa käyttänyt jo pitkään, mutta teatterissa se oli vielä uutta. Otin sivuvalot käyttöön varhain, jotta näyttelijät tottuivat häikäiseviin valoihin sekä oppisivat olemaan luomatta varjoja vastaanäyttelijän kasvoille.

Kuvan rakentamisen ehtona oli, että Matti Saarnion lavastus antaisi tilaa sivuvaloille. Tämä ja pintojen värit määriteltiin valo-kokeiluilla yhteistyössä hänen kanssaan. Valosuunnittelija oli tuolloin työryhmässä niin arvostettu, että sain läpimenon vain valojen valokuvaamista varten.

Otteita kirjoituksesta Kansan Tahto 15.2.86 Pentti Kiviranta

Hieno Salka

Sinikka Rajantien Salka Valka on hieno työ. Se on selkeä, ilmeikäs ja johdonmukainen. Samoin Tellervo Hakko tekee perustellun Salkan äidin, Sigurlina Jonsdottirin. Seppo Rintamäen Steinthor Steinsson on vahva, voimakas ja uhmakas, niin kuin pitäääkin. Mutta erittäin keskeinen Arnaldur Björnsson ei tuntunut vielä oikein valmiilta — en nähnyt tässä roolissa sellaista sisäistä elämän tuskan, sisäisen pakon hehkua, joka on hyvin leimallinen Laxnessin kirjan viime sivuilla Arnaldurin kuvauksessa. Kemin Arnaldurin oli päässyt valtaamaan kirjan henkilön psyykeen toinen puoli: sisäinen epävarmuus ja luopuminen "kohtalon vietäväksi". Jännittävältä, kutkuttavilta tuntuivat Satu Talan nopeat vaihdokset kahden roolin välillä — Bogesenin tyttären ja pelastusarmeijan kapteenin rooleissa.

Ilmeisen tarkoituksellisesti esityksestä oli pyritty poistamaan pateettinen loppuhuipennus —Laxnessin kirjan viisi viimeistä kappaletta antaisivat pohjaa, vaikka minkälaiseen kyyneltulvaan katsomosta. Mutta ei, Kemin ratkaisussa yleisöllä päin vastoin kului — ainakin ensimmäisessä sievoinen hetkinen ennen kuin uskottiin näytelmän varmasti päättyneen.

Kaiken kaikkiaan homma viedään läpi yllättävän vähäeleisesti, siistin kauniisti, älykkääkin yksinkertaisesti — siis varmasti.

Lavastus (Kemin oman Matti Saarnion tekemä) istuu tässä esitystyylissä täydellisesti. Se on kaunis, erittäin pelkistetty, ja se toimii loistavasti. Lavastuksena on käytännössä eräänlainen tunturi-, vuono- ja laaksomaiseman abstrahointi, kaikki näyttää joltakin mutta ei oikeastaan ole erikseen mitään. Niinpä lavastusmaiseman kaksi monttua toimivat yhtä kätevästi niin taloina kuin laitureinakin. Valo- ja äänisuunnittelu, joka on vierailijan, Ilkka Volasen työtä, sulautuu kauniisti lavastukseen ja tukee sitä — sieppaapa valojen käyttö välillä vahvankin merkityssisältöjen luojan osan.

Saatana saapuu Moskovaan

Otteita kirjoituksesta Turun Sanomat 11.5.1989, Jouko Grönholm

Kuvan rakentaja

Ilkka Volanen seisoo teatterin näyttämöllä ohuessa hajavalossa ja miettii aikakäsityksen suhdetta tilan muutoksiin. Volanen on valaistussuunnittelija, alansa ykkösiä Suomessa; estetiikkaansa hän luonnehtii kuvanrakentamiseksi.

-Tutkin valon muotoja, värejä, intensiteettiä, liikettä, rytmiä ja tiheyttä. Niistä kuva rakentuu.

Volanen työskentelee valaistussuunnittelijana Helsingin kaupunginteatterissa. Viime vuosina hän on freelancerina tehnyt valot lukuisiin mainetta niittäneisiin teatteri- ja tanssiproduktioihin Suomessa ja Ruotsissa. Volasen ideoita ja asiantuntemusta on käytetty muuallakin kuin teattereissa, mm. näyttelyiden valaistuksessa ja alan koulutuksessa.

...

Teatteriesityksen valaistussuunnittelijana Volanen sanoo olevansa osa kollektiivia, jolla yhteinen tavoite. Mutta samalla hän vertaa valaistusta teatteriesityksen säveltämiseen; molemmissa on viljalti semmoista luovuutta, joka voi syttyä vain yksilöllisestä panoksesta.

-Näyttämöä ei enää voi valaista niin kuin perinteisesti oli tapana. Ihmiset ovat aivan uudella tavalla harjaantuneet kuvan katsomiseen; siksi myös valaistus kohtaa uudenlaisia haasteita. Kuvien ja värien rytmiä on tutkittava tarkkaan. Valot ovat kiinteä osa kokonaisuutta, johon kuuluvat lavastus, puvustus, meikit, äänet ja näyttelijöiden liikkeet.

Luennoissaan Volanen zoomailee valoilla, liu'uttaa niitä. Hän näyttää konkreettisesti, miten tila laajenee ja miten värit käyttäytyvät.

Ensimmäiset uuden koulutuksen saaneet suomalaiset valaistussuunnittelijat *valmistuvat* teatterikorkeakoulusta vuoden kuluttua. Suomalaisten teattereiden valonkäyttö saa lähivuosina oletettavasti uusia jännittäviä ulottuvuuksia.

Volasen esitelmä Turun kaupunginteatterin Sopukassa kuului osana Tietokoneella luovasti -tapahtumaan, jonka on järjestänyt läänin taidetöimikunta. Koko tapahtuman teemaan Volasella oli terveellinen näkökulma. Korostaessaan tietokoneiden hienoja mahdollisuuksia hän muistutti myös, että liiallinen teknistyminen ja numeroituminen saattaa joskus haitata aitoa luovuutta. Silti Volasella on selkeä unelma tietokoneen, valopöydän ja valonheittimien liitosta. Ihanteelliseen yhdistymiseen vain on vielä vuosien matka.

- Valoherkkä ihminen voi saada teatteriesityksen valaistuksesta huikeita virikkeitä; Kun kuvanrakentamisesta tiedetään yhä enemmän, valoherkkien katsojien määrä kasvaa.

Ote kirjoituksesta Kaleva 26.02.1988, Kari Karemo

Oopperakonsertti: Yö ei pääty koskaan

Bartokin Ritari Siniparran linna on synkkä, mustanpuhuva ooppera. Se ei anna vapautusta, ei toivoa. Ritari Siniparran linnassa kouraistaan syvältä ihmismieltä. Ooppera kertoo naisen luulosta voida vaikuttaa rakkaudellaan, muuttaa ja pyyhkiä pois tehtyä. Tämä jää turhaksi yritykseksi, pimeys voittaa, oopperan viimeiset repliikit ovat "Yö ei pääty koskaan, koskaan, koskaan, koskaan". Mutta voittaja ei ole ritari Siniparta, hän jää kohtalonsa vangiksi - voittaja on sisin pahuus. Prologissa sanotaan: "On maailmassa, kaikkialla aseet uhkaa, vaan muut ovat kuolemamme syyt."

...

Ritari Siniparran linnan valinta Madetojan viikon ohjelmaan oli sellainen, jollaisia viikolla olisi pitänyt olla enemmän. Bartokin ooppera on yksi säveltäjän kolmesta näyttämöteoksesta, muut ovat Puinen prinssi ja Ihmeellinen mandariini. Ritari Siniparran linna on harvoin esitetty ja sen toteutus oopperakonserttina oli kiinnostava, vielä kun produktion oli saatu tekemään valaistuksen alan tunnustettu taitaja Ilkka Volanen.

...

Näyttämöllinen teho rakentuikin pelkästään valoihin, niillä oli luotu illuusio Siniparran kolkosta linnasta. Volanen oli tehnyt valaistuksen pelkistetysti, se seurasi teosta suurissa linjoissa. Ei lähtenyt yksityiskohtaisempaan kuvitukseen, vaikka ooppera tarjoaakin siihen suuret houkutukset. Volanen oli hyvin saavuttanut karuutta ja jylhyyttä, skaala oli pimeydestä häikäisevään kirkkauteen. Kun ovet avautuivat paljastaen salaisuutensa, vaihtuivat valot sen mukaan, mutta tähän ei tullut alleviivaamisen tuntoa, sormella osoittamista. Tässä olikin Volasen taito, hän liitti valon elimellisesti tapahtumiin, teki siitä osan teoskokonaisuutta.

Herttua Siniparran linna, Oulu 1988, kuvat videokaappaus vhs-nauhalta

... OULUSSA

Kapellimestari Ari Angervo oli innostunut käyttämään valosuunnittelijoita visualisoimaan klassisen musiikin konsertteja. Maineeni oli kantautunut hänen korviinsa ja sain tilaustyön Ouluun Madetoja saliin. Kyseessä oli visualisointi Béla Bartókin Herttua Siniparran linna oopperakonserttiin. Partituuriin oli säveltäjä kirjoittanut valomerkinnot, mutta niitä en seurannut. Teoksen valot eivät pyrkineet kuvittamaan tarinaa vaan olivat oma itsenäinen abstrakti teoksensa löyhällä siteellä musiikkiin. Elementteinä olivat värien, muotojen ja valon liike. Toteutuspaikkana sali oli valontekijälle kaikkien työsuojelulakien vastainen eikä arkkitehtuurikaan ollut työlleni myötämielinen.

... AJATUKSISSA

"En valinnut valoa taikka ääntä ammatikseni, Ne valitsivat minut"

"Hyvinä päivinä laitteet tottelevat minua"

"Tänä vuonna tikkaat pettivät minut"

... MUOTIMAILMASSA

Eksyin muotinäytösmaailmaan vuosikymmenen puolessa välissä. Merkittävin oli 1986 Succsess Story of Finland, joka oli Lenita Airiston käsikirjoittama, ohjaama ja tuottama. Valojen osuus kokonaisuudesta oli alle minuutin pituisia jaksoja. Muuten esitys oli kymmenien Kodak-karusellien, videotykkien ja äänien täyttämä nopeatempoinen esitys. Opin, kuinka nopeatempoinen esitys voi olla, ja kuinka vahva tuottajan pitää olla, kun lehdistö hiillostaa ennakkoon tai kuinka vahva valosuunnittelijan, kun valolaitteistosta lähes kaikki himmentimet menevät rikki juuri ennen läpimenoa lehdistölle. Ensi esitys Kansallisteatterin suurella näyttämöllä meni onneksi hyvin.

Tein muistaakseni kahdet tai kolmet muotishow'n valot. Viimeinen oli Finlandia-talolla ja täydellinen epäonnistuminen. Se myös todisti minulle, ettei ala ole minun maailmaani.

VAUHDISSA

Vuonna 1982 minun piti mennä Kööpenhaminaan Festival of Fools'iin. Siellä minulla olisi kaksi ensi-iltaa. Teatteri Porquettas "Walse Macabre" 16.6. ja Ulla Koiviston koreografia Living Movement ryhmälle "Red Song" 18.6. Vielä kesäkuun 8 päivänä olin kuitenkin Tukholmassa, luultavasi Vindhäxor-ryhmän harjoituksissa, kun heti aamusta sain soiton ja menin auttamaan Moderna museet'iin valojen rakentamisessa.

Samana aamuna paikalle saapui suoraan ruotsinlautalta Porquettasin vaaleanpunainen Kleinbus. Museon tuottajan hämmästys oli suuri, kun autossa eivät olleetkaan naisteatterin kuuluisuudet vaan lauttamatkan kokeneet valoihmiset Hämy ja Vinski. Vein heidät teatterisaliin, jossa he rojahtivat eturivin tuoleille ihmettelemään, että olisinko tulossa heidän mukaansa autolla Kööpenhaminaan. Minä sanoin, että kiinnostaisiko heitä auttaa rakentamaan esityksen tekniikkaa, jonka pitäisi olla valmis iltapäivällä illan esitystä varten. Ei kiinnostanut, sillä laitteitaan kokoava Laurie Andersson ei näyttämöllä sytyttänyt. Pojat lähtivät ajamaan kohti Kööpenhaminaa ja minä jäin valoja rakentamaan. Valot valmistuivat iltapäivän harjoituksiin. En nähnyt esitystä, sillä olin luvannut mennä Janin kanssa kaupungille sinä iltana.

TUKHOLMASSA

80-luvulla autoin usein Moderna Museetissa esityksien toteutuksissa ja toimin myös suunnittelijana (Eva Lundqvist, Michael Laub, Marina Abramović ja Ulay, Mary Fulkerson ja toteutin tanssiesityksiä ja konsertteja).

FRAGILISSIMO-esityksessä (9-10.11.1985) näyttämöllä oli pöytä ja kaksi tuolia. Esityksen aikana koira oli pöydän alla kaluamassa luuta. Pöydän äärellä istuvista Ulay poltti tupakan ja Marina joi lasillisen maitoa.

Minun tehtäväni oli lopettaa esitys sammuttamalla valot sitten kun minusta tuntuu siltä. Esiintyjät tulevat pimeässä sisään ja minä sytytän valot. 15 minuuttia on kulunut ja kädet hikisenä olen valmis sammuttamaan valot, mutta maltoin. 45 minuutin kohdalla sammutin valot. Kuulemma liian aikaisin. Toiseen esitykseen sovittiin merkiksi viimeinen imaisu tupakasta ja savun puhallus. En vain nähnyt savua johtuen valoista, mutta esitys oli tarpeeksi pitkä. Hieno opetus rytmistä ja kestoista.

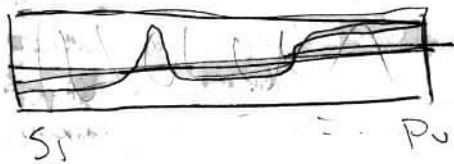
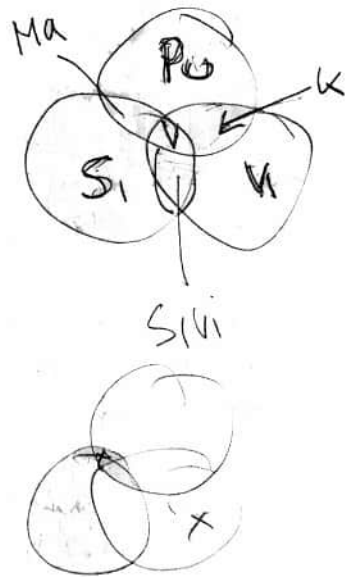

MARKKU PIRIN MATKASSA 1986

New York here We come! Tekstiiliteatteri esitys Broadwaylla. Olin käynyt etukäteen teatterilla. Kaikki valoihin koskeminen oli kiellettyä. Valonheittimien kalvoja ei saanut vaihtaa, suuntausta muuttaa taikka edes irrottaa valonheitintä sähköistä. Tilanteet sain tallentaa olemassa olevien tilanteiden perään. Teos New Yorkiin harjoiteltiin tanssistudioilla, tarvittavat äänitykset tehtiin paikallisessa äänistudiossa. Esiintyjinä olivat paikallisten lisäksi Ida-Lotta Backman sekä Riikka Rantanen.

Ensi-illassa ja ainoassa esityksessä tupa oli täynnä. Näyttämöllä olevaa lavastustakaan ei saanut muuttaa, niinpä kaikki tapahtui antiikin Rooman maisemissa. Aitoamerikkalaisessa valaistuksessa luotiin illuusio hämmentämään tapahtumarikasta esitystä.

- laajan aluetta / koulua käyttäen
- pientä aluetta
- voimavaroja

Mikä on valaistus - se on tunnelman ja muodon auttamista pimeällä pimeän muuttamiseksi tunnelaksi ja muokkamaan (kann) väkän valoa → kutsu heikenee pimeään → kutsu heikenee

Valon ajattelu energiana ja vertaus ydinvoimalaan antaa kuvan siitä mitä tapahtuu kun on paljon valoa käyttäessä. Hallitsemisen on vaikeaa ja tarvitaan tietokoneet jne. Valon hallitsemisen, mutta väkän on että ei-omistetaan ja tuo koneiden ja energian määrä yleensä ohjelmoin muokkaa väkän mikä on mahdollista mikä ei, mikä voimme tehdä mitä ennen.

Taide ei osaa koskaan olla alustettu koneille, ihmisen luovaus tietokoneen turhaan havaitaan maailmaan yhä enemmän nappulana.

Jos aikoo asua ^{törmä} tuohon valaistuslaitteiden
käytämiseen ja toteuttamisten puolesta
~~seleä~~ laitehuoltajan puolesta
— nyt teen päinvastoin

Yritän unohtaa luovuttaneet
säännöt, yritän päästä eroon
nopeasta laitemäärästä ja totskoreista
sitten pienien sääntö pidättäessä
luovuttaneesta toiminnasta, joka on
~~laite~~ ^{viikkokokouksen} ~~viikkokokouksen~~ ^{viikkokokouksen} ~~viikkokokouksen~~
vastaan ~~viikkokokouksen~~ ^{viikkokokouksen} ~~viikkokokouksen~~ ^{viikkokokouksen}
tietokoneen ~~viikkokokouksen~~ ^{viikkokokouksen} ~~viikkokokouksen~~ ^{viikkokokouksen}
joka taas vie työpanoksesta
vähemmän hallintaa ja siten voimaa
ja vie luovuttaneesta toiminnasta
ja lopuksi tulee tietokone ~~viikkokokouksen~~ ^{viikkokokouksen} ~~viikkokokouksen~~ ^{viikkokokouksen}
sääntö mitä voi tehdä, mitä ei!

On totta että osittain tiloissa on
olla valaisinkaluston ja tikkune
mutta työntekijöiden on
gloriantien ja joka takaa tunnel-
man puitteiden ja suuren kanteista
kattotien vasten on eli varmist-
tamaan näkyvyyden ja muodot mutta
niin että tunnelin ei täy-
valaisus sääntöjä

On helppo löytää periaatteesta ja
tavoitteista selviä käytännön ratkaisuja
ja analysoida näkemänsä!

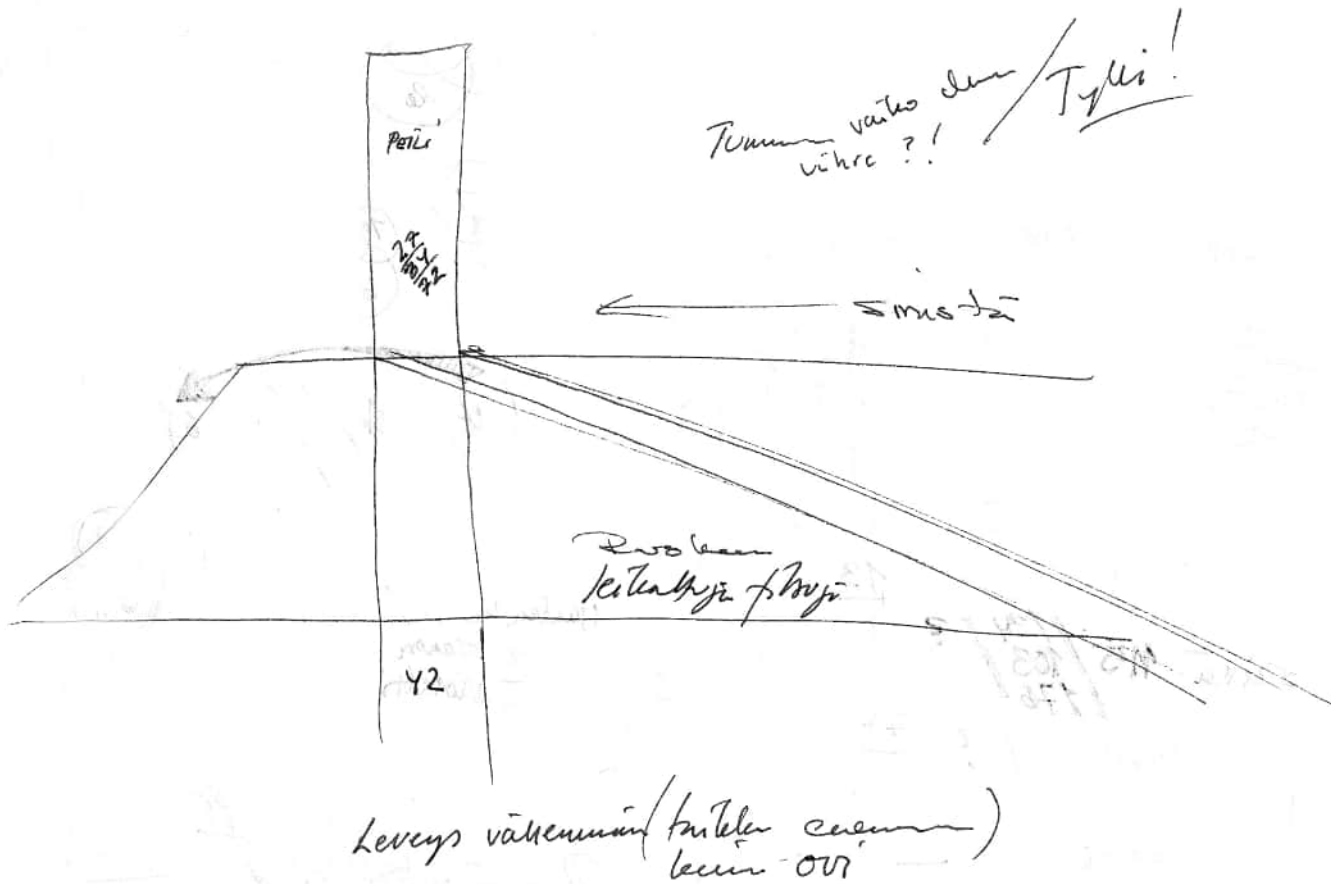
Valmistus taitellisuena ihmisen jöli-
noeman on varmaan varsin kein-
neille jolla eivät mitään työkseen
Elosta on ystä periaatteita ja
soseutua varmaan taitellu-
mmeille eivät uuden taidokiden
opetteluun ja jollin perust kokeile-
mista

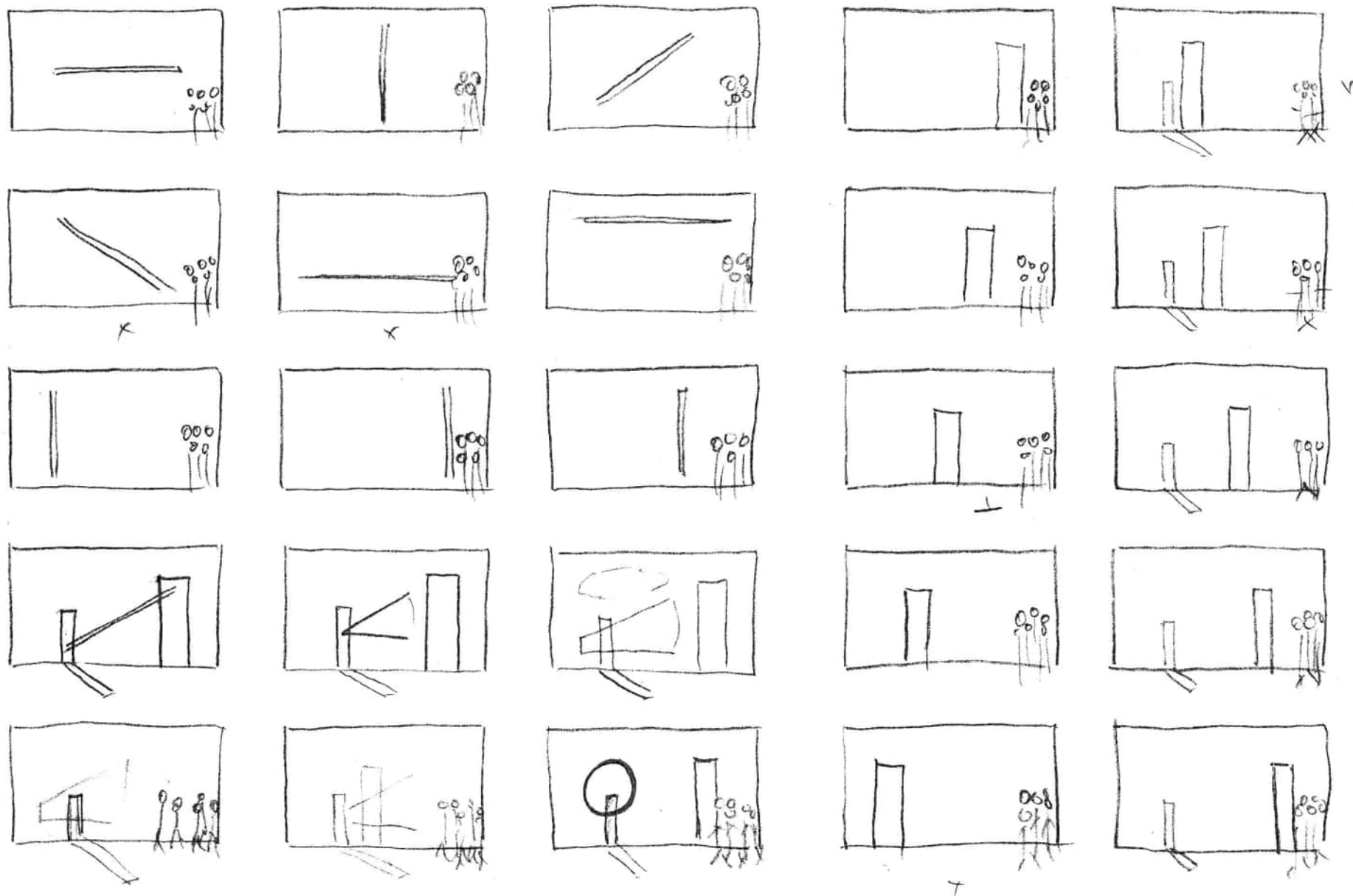
Ennen Nähdyn perustella on saatu
mielestäni että ollaan juuri ^{siis} ~~siis~~
määrällä postauksella
Väljän kantoa, värien kokeilun
tunnusluku luodan muuta ~~vasta~~
postin kautta pidemmälle kokeilu
tunne analyysinä valon vaikutuksen
Usain vielä tehdään ~~siis~~ ^{siis} ~~siis~~
ratkaisun ^{siis} ~~siis~~ ^{siis} ~~siis~~
tunneanalyysillä

Pitäisi ajatella joidenkin ~~lain~~
idean myyminen ~~beinika~~ idea
toteutettiin olla tunnelman ^{etä} nähtävyyde
ja mitä yleensä halvaannut tällä
koston - onko & kevyt tulla ^{onko} asia
so kaverit taustaan ja voina voinata apukassa

7.

Valosuunnittelija näkee valon tunteella, katsoja kokee valosta tunteen

Long Run

Nenne Hallman Helsingin sanomat 1986

Alussa on aina pimeää

Huone on pimeä. Sitten erottuu selvästi kaistale yötaivasta kuin pariisilaisen ullakkohuoneen kattoikkunan haikea lupaus yön ohitse kiitävistä iloista.

Sininen lämpenee ja piirtää pimeyteen hahmon. Kuin kesken jääneenä liikkeenä muovautuu tilaan kaksi kipsiin valettua naisen torsoa. Yötaivas katoaa. Tilalla on suuri, punertava huone. Toinen torsoista heittää takaseinälle varjon: vanha nainen syöttää puluja Erottajalla. Toinen, näkijään selin oleva torso heittää sivulle kentaurin, merihevosen: miehen. Lattialle syttyy punainen kolmio, lähempänä kutsuu turkoosi suunnikas, kuin akvaarion seinä.

Huone on Vanhan Ylioppilastalon Galleria Helsingissä. Kuva elää. Sen on, tehnyt Ilkka Volanen, valaistussuunnittelija, valotaiteilija. Teatteri-esityksen jumala, jota ilman ei ole kuin mustaa teatteria, mutta valoa tarvitaan siinäkin.

Volanen on tehnyt valoja niin kauan kuin muistaa. Valoissa olleet muistavat, hänet jo 16 vuoden takaa, Vanhan ylioppilastalon konserteista ja diskoista. Volanen, jonka nimeksi paremmin sopisi Valonen — onhan miehellä jatkuvasti valot päällä — on kulkenut rock'n rollista teatteriin, tanssiin. Helsinkiin, Kemiin, Turkuun, Tukholmaan...

Volanen on istunut pimennetyssä huoneessa kolme viikkoa. Virittänyt kattoon, lattialle ja seinustoille 50 valonheitintä, vetänyt noin sadan neliön tilaan puolitoista kilometriä kaapelia.

Tuloksena on *Long Run-esitys* Volasen töistä vuosilta 1981–1986 tukholmalaisen tanssiteatteri Vindhäxorin kanssa.

Valounelma

"Nyt on hyvä olla. Kaverit sanovat, että olen puhunut näyttelystä jo kolme vuotta. Kai se sitten on ollut jonkinlainen unelma. Panna ihmiset näkemään pelkkiä valoja. Minä teen valoilla kuvia. Olen tehnyt siitä lähtien, kun aloin käyttää sivuspotteja, joilla näyttämöä voi rajata lähikuviksi. Sitä ennen mulla oli voimakas värien kausi."

"Se, mitä nyt on esillä, koostuu neljästä Vindhäxorin esityksestä. Ensimmäinen on Fjärran från Kaukasus, toinen Öar, kolmas Molnstigar ja neljäs Kråkåker, joka jäi minulta keväällä kesken, kun putosin harjoituksissa tikkailta. Ranteet menivät poikki."

Volanen on kuntouttanut käsiään puoli vuotta ja hautonut näyttelyä. Seestynyt, kirkastunut. Sanoo itse olevansa hyvässä elämänvaiheessa: ei pelkää enää ja turha sähläys on jäänyt lopullisesti taakse. "Kun vielä oppisi elämään kuin tavalliset ihmiset, esimerkiksi käyttäytymään normaalisti kesämökkivierailulla, kun on ikänsä istunut pimeissä huoneissa."

Muistilla varustetun valopöydän ääressä Volanen muuttaa yötaivaan pienellä ranneliikkeellä aurinkoisen päivän puiden siimekseksi. Kuva on heleä, tasapainoinen.

"Sanoit, että nää mun valot ovat seesteisiä. Joo, kyllä niitä aina kauniiksi sanotaan. Nää valot on ihan oma juttunsa. Niissä vallitsee ihan eri aika kuin esityksissä, joihin ne kuuluivat. Jos esitys oli hyvä, tulimme yhtä aikaa loppuun, jos huono, jompi kumpi, tanssijat tai minä ehti nopeammin."

"Mutta ei näiden kuvien katsomiseen tarvitse tuntea Vindhäxorin esityksiä. Mun valot toimii omina kokonaisuuksinaan, kertoo tarinoita, ja toivottavasti, aiheuttaa tunteita."

Puutarhassa

Volanen istuu iltapäiväaurinkoisessa puutarhassa, huomaa heti yöstä jääneen pihalampun valon, muistaa edellisestä tapaamisesta kadunpätkän, jossa aurinko paistoi liian kirkkaasti. Keskipäivällä on katseltu Volasen ottamia valokuvia, jotka ovat kuin muistiinpanoja siitä, kuinka valo luonnossa ilmenee: ylikypsä viljapelto, pilvitaivas, auton valojen paljastama katu. "Luonnossa valo vaikuttaa ihmisiin suoraan. Se menee suoraan tunteeseen. Auringossa on hyvä olla. Mä olen huomannut, että ainakin joillakin on hyvä olla minun valoissani. "Aluksi mä tietysti jouduin opettelemaan ihan pelkkää valaisemista, miten saada kohde näkymään. Siihen on omat sääntönsä. Tanssissa yleisvalon on tultava päältä, liikkeet valaistaan sivusta. Valtaosassa Suomen teattereista ei pysty edes käyttämään sivuvaloja, mutta ne on välttämättömiä, kun valaisemisesta siirrytään kuvan rakentamiseen."

"Mä olen siinä vaiheessa, että haluan unohtaa tietoja, joita olen hankkinut, tulla tavallaan katosta lattialle, siellähän mun tärkeimmät valoni nyt ovat. Pitää hakea uutta tietoa jostain muualta."

"Muodot ovat töissäni ihan uutta, vasta tullutta. Kolme vuotta sitten niitä kokeilin, enkä uskaltanut näyttää kenellekään, etteivät olisi pitäneet hulluna."

"Se turkoosi suunnikas on lepopaikka, punaisessa kolmiossa on ristiriitaa, mutta voimaa.

"Ja se palkki seinässä, jossa värit vaihtuvat on ulkomaailma, siinä vaihtuu yö päiväksi."

Volanen tarkkailee valoja Helsingin kaduilla mopon selästä, mutta vain liikennevalo pysäyttää mopon: "En mä jää auringonlaskuja ihailemaan, mutta pikkuhiljaa kyllä näkee enemmän asioita valoina, kuin esimerkiksi esineinä."

Opettajat

Ranteita parannellessaan Volanen oli valitsemassa kymmentä ääni- ja valaistuslinjan opiskelijaa teatterikouluun, alan ensimmäiselle kolmevuotiselle kurssille. Volanen on itse käynyt koulun lyhyempiä kursseja 70-luvulla ja toimi teatterikorkean valo- ja tehostemestarina 70-luvun loppupuolen. Hän ehti valaista 50 näytelmää opetusteatterissa.

Alan koulutus alkoi viime hetkellä, sillä uusissa teattereissa ja esitystiloissa sijoitetaan tehosteisiin. Tavanomainen lavastaminen ei enää riitä, valokin on yhä enemmän osa kokonaisuutta, ei pelkästään valaisemista varten.

"Kai sitä on lapsena saanut liikaa sähköiskuja. Jotenkin ei ole koskaan tullut muuta työtä mieleenkään. Tää alkoi koulubileiden järjestelemisestä, dj:nä oli pakko työskennellä ja oppia nopeasti. Siinä tajusi sen, mitä teatterin valoja suunnatessa ei helposti oivalla: valolla on tehoa. Dj saa ihmiset käymään käsiksi toisiinsa tai lähtemään koteihinsa. Se oli tehokas koulu. Ja elokuvat. Niitä katsomalla on oppinut paljon. Esimerkiksi sen, että teatteria voi tehdä elokuvan keinoin. Muuttamalla valoa näyttelijän kasvoilla voi liikkua ajassa eteen- ja taaksepäin. Sitä kokeiltiin Kemin kaupunginteatterin Salka Valkassa.

Ensimmäisenä Euroopassa ääni- ja valokoulutus saatiin valtion laitokseen. "Vaikka en olisikaan itse siinä mukana, mietin jo, mitä ne kymmenen valittua tekevät kolmen vuoden kuluttua. Sillä lailla ajatukset ovat siinä kiinni."

Valoesityksen lopuksi Volanen heittää laserinkapean salaman pimeään huoneen poikki — ei laserilla, vaan piirtoheittimellä. Sytyttää valot ja harha on poissa. On vain mustaa kangasta, kipsiä, lamppuja. Volanen kokoaa tavaransa, mopokypärän, korvalappustereot, kiitolasit. Heilauttaa kättään ja on poissa. Mielessään hän sytyttää jo valoja New Yorkiin. Markku Pirin näyttelyyn.

Helsingin sanomat 1986 **Nenne Hallman**

IDENTITEETIN VOIMISTUMINEN

Valosuunnittelussani vahvistui tilan ja ajan synnyttäminen.

Huipputekemisen aika korostui 80-luvulta 90-luvun alkupuolelle. Nuo vuodet olivat intensiivisyytensä ja uuden luomisen vuoksi merkittäviä omassa kehityksessäni. Sain tilaa työtavalleni olla osana esitystä yhtenä esiintyjänä. Minulla oli tilaa työskennellä omien visioitteni kanssa. Sain kokeilla ja improvisoida, kunhan olin tilanteelle herkkänä. Sain onnellisena ja onnekkana työskennellä hyvien ihmisten kanssa. Suunnittelijan sivureittejäkin tuli tehtyä. Kaikki ei ollut aina niin onnistunutta.

Improvisaatio harjoituksissa oli tärkeää lopputuloksen etsimisen ja valoherkkyyden kannalta. Siitä tuli myös tärkeä elementti valojen ajamisessa. Jokainen esitys on erilainen, miksi siis valojen pitäisi olla staattiset?

Koska 70-luku ja 80-luvun alku olivat ammattitaidon opettelua, olivat 80-luvun loppuosa ja 90-luku sen hiomista. Sitä joutuu erilaisiin produktioihin. Taiteelliset tavoitteet poikkesivat toisistaan. Joskus tavoite oli korkealla, mutta ehkä katosi ennen ensi-iltaa. Joskus ei ollut selkeää taiteellista tavoitetta, mutta ensi-ilta oli poikkeuksellisen hyvä. Yleensä työryhmien kemiat toimivat. Ilmeisesti maine piti huolen, ettei ihan kuka tahansa pyytänyt keikalle, paitsi jos oli Hesarin sivuilla kehuttu juuri edellisenä päivänä...

Kokemus opetti, ettei jokainen työ ole saman arvoinen. On myös töitä töiden takia, ja niillä turvataan taloudellinen asema ja "rahattomien" projektien tekeminen. Tämä ei tarkoita panostuksen määrän alenemista, sillä taiteelliset ambitiot on hyvä käyttää täysillä siellä, missä niille on tilaa ja tilaus. Teatterityöt jatkuivat ja näyttämöiden koko suureni. Konsultoinnit teatteritaloihin lisääntyivät. Valosuunnittelulla oli tilaus ja tilaa.

Valosuunnittelu ei voi olla kokonaisuutta parempi, koska silloin se on epäonnistunut.

Tanssivaloissani väri tuli aina ylhäältä ja näkyvyys tehtiin sivuvaloilla. Väri oli tilaa, ja sivuvalot olivat näkyvyyttä. Kun vertaan kolmea 80-luvun työtä: Evan Fjärran från Kaukasus, Ullan Sanaton syrjähyppy ja Cassandra, niissä kaikissa oli sama periaate. Sivuvalot loivat näkyvyyden liikkeelle ja väri oli tilallinen ja rytmittävä elementti. Valaistus syntyi harjoituksien myötä, siitä tuntemuksesta, joka minulla syntyy liikkeeseen, tanssijoiden synnyttämään energiaan ja sen suuntaan. Ne ohjasivat siihen, että teemme yhdessä tätä esitystä, jolla kosketamme katsojaa.

Evan koreografioissa teos syntyy liikkeestä, tanssijoiden energiasta, ajasta ja tilan käytöstä. Tunnelma syntyy katsojassa teoksen dynamiikan myötä.

Kentällä kohdattiin myös ongelmia. Valosuunnittelun aseman nousun myötä syntyi ylilyöntejä, mutta kohtuullisessa ajassa kuitenkin alalla opittiin ymmärtämään oma asema eri taidemuotojen tavoitteissa ja toteutuksissa. Näyttämötaiteen valosuunnittelija ei ole ensisijaisesti valotaiteilija, vaan työskentelee kollektiivisesti ja tasapainotellen halutun sisällön välittämiseksi. Valotaiteilija tekee valoteoksia pääelementtinään valo. Nämä kaksi ammattikuntaa on mahdollista yhdistää yhdessä teoksessa, mutta sen pitää tapahtua harkiten ja perustellusti.

Valaistus koettiin monesti välttämättömänä pahana. Valosuunnittelua ei ikään kuin ollut olemassa, vaan työnkuva aikajoin palasi käsitteeseen ”valojen rakentamista ja ajamista”. Asenteiden ja vanhan tavan seurauksena valojen rakentamiseen varattu näyttämöaika oli liian lyhyt suhteessa vaatimuksiin. Teknisellä tasolla oli taistelua välineiden määrän ja ominaisuuksien kanssa, taiteellisella tasolla taistelua suunnittelijan asemasta muiden rinnalla. Asenteet ja arvostus tai sen puute ovat yhä syvällä teatterin rakenteissa.

Kun perusratkaisu ja kuvan perustan rakentaminen rutinoituivat, pystyin hyödyntämään vapautunutta aikaa ja voimia muun ilmaisun kehittämiseen. Monet töistä olivat kuin laboratorio. Värien käyttö muuttuu, herkistyy ja tarkentuu vuosien matkalla. Ilmaisussa valon suunta oli menettämässä merkitystään. Tilan rakentajaksi tuli väri. Samalla värien määrä esityksissä lisääntyi ja väripaletti monipuolistui välillä yllättäviin suuntiin. Varsinkin tanssissa valojeni rytmiikka pyrki olemaan edelleen vapaa seuraten liikkeen ja tunnelman muutoksia. Yhä selvemmin valo loi ajan ja tilan muutoksia.

KEIKAT USA 1984 JA 1985

Kun kulttuuri kiinnostaa, se saa ruotsalaisen tanssiryhmän loppuunmyydyin esityksen aikaiseksi viidakkorummulla ja puhelinsoitoilla.

St. Mark's kirkko eksotiikallaan hurmasi meidät, vaikka se oli esitystilana pohjoismaisen mittapuun mukaan aika onneton. Se sopi myös Fjärran från Kaukasus esitykseen. Kirkon valotekninen varustus oli riittävä, mutta äänentoistoa ei ollut. Se jouduttiin vuokraamaan kohinoineen ja häiriöäänineen.

Kun palasimme 1985 tiesin mitä odottaa. Yritin ennakkoon saada varattua paremmat äänilaitteet siinä onnistumatta. Meni aikansa ennekuin ymmärsin, että tämä maa, jonka laitteita Euroopassa ihannoidaan taitaa tuoda ne kaikki Eurooppaan, sillä ainakaan vuokrausfirmoilta en saanut sitä laatua mitä halusin. Joten vuokrasin samalta firmalta samanlaatuiset kaiuttimet ja vahvistimet kuin edellisellä kerralla. Varmistaakseni häiriöttömän äänentoiston, otin mukaani kolme C-kasettisoitinta ja pienen muovisen mikserin. Se oli sellainen 100 markan 9 v-patterilla toimiva neljän nupin ihme. Mutta eipä kohissut taikka naksunut.

Valokalusto oli paikallisen standardin mukaisesti onnetonta, mutta kyllä niillä sai toteutettua suhteellisen hyvin, jopa jotkut tarkat muodot. Amerikkalaisessa valaistuksessa määrä tuli ennen laatua. Valolla tavoiteltiin muita arvoja kuin pohjoismainen draamapohjainen valaiseminen.

Samalla matkalla kävimme myös esiintymässä Washingtonissa tanssifestivaalissa, jossa jokainen ryhmä sai esittää noin 15 minuutin pituisen jakson teoksestaan. Kaikilla minuutit venyivät ja paras oli paikallinen ryhmä, joka veti täyden 45 minuutin esityksen.

Ensimmäisenä iltana äänentoisto ei toiminut kuin näyttämöllä ja betonibunkkerissa, joka oli tarkkaamo. Toisena päivänä valopöytä oli tyhjentynyt, joten kaikkien esitysten valojen uudelleen ohjelmointi viivytti esityksien alkua noin kaksi tuntia. Minulla ohjelmointiin meni vain 15 minuuttia, koska ajoin valot käsin.

St. Mark's Church

This, the East Village's unofficial cultural center, offers some of the city's finest contemporary poetry, dance and theater. Ontological at St. Mark's Theater is an Off Off-Broadway venue specializing in experimental fare. The Danspace Project stages performances in the church's spare and open 300-seat sanctuary during some 20 weeks every year. Although Danspace, founded in 1974, has featured work by contemporaries like Bill T. Jones and Meredith Monk, dance performances as such at the church actually go back as far as the 1920s when leading figures such as Isadora Duncan, Martha Graham and Ruth St. Denis performed here. The Poetry Project offers readings on Monday, Wednesday and Friday evenings as well as weekly writing workshops and a monthly lecture. Poets who have read here over the years include John Ashbery, Amiri Baraka, Allen Ginsberg, Galway Kinnell, Robert Lowell, Frank O'Hara and Adrienne Rich. The church was completed in 1799 on the site of a chapel originally built by Peter Stuyvesant, governor of New Amsterdam, New York City's old Dutch name. Alexander Hamilton provided legal help to incorporate the church as the first Episcopal parish in America. So, it remains. It was built in roughly three stages: the original Federal structure, as mentioned, the Greek Revival steeple and the cast-iron portico. The church also provides numerous social services to Lower East Side residents.

Saturday, March 24, 1984, THE WASHINGTON POST

Spotlight: Exercises in Stretching

By Alan M. Kriegsman

..... If Spalding's dancers looked like refugees from the Laura Dean company, the trio of women in "Far from Caucasus" might have been latter-day Isadora Duncan's, swooping, swiveling and oscillating in their zephyrous fashion. This was the offering of Vindhäxor ("Windwitches"), a Swedish troupe on its first American tour, directed by dancer-choreographer Eva Lundquist. The piece, with a moody score composed and played by pianist Mats Persson and shrewdly atmospheric lighting by Ilkka Volanen, had a soulful resonance—at times it reminded one of the bleak pathos of "Wind," a 1928 film masterpiece (starring Lillian Gish) by Swedish director Victor Seastrom. But it, too, wore out its welcome with slow-moving redundancies.

Craft on a Small Canvas By Deborah Jowitt

VINDHAXOR (WINDWITCHES). At St Marks Church in the Bowery (May 2 to 8). Eva Lundquist's *Cloud Tracks*

Last month, Windwitches, a Swedish "fringe" group (translation: lacking government subsidy), blew into SL Marks Church for four performances of a single piece, *Cloud Tracks*, that in its sweetness, peacefulness, and communality carried me right back to the late 1960 and early 1970s, when many shared an idealistic vision of simplicity.

Cloud Tracks is shaped like a ritual, but without rigor. It builds very gradually from stillness into motion and returns to stillness. In the beginning, a long pointer of light moves across the floor to "awaken" the dancers. Later, it retracts. Here and there, a square of light appears on the light-mottled floor. (The lighting, by Ilkka Volanen, is the most sophisticated thing about the piece, unusual and elegantly simple) At first some of the dancers are sitting quietly behind transparent panels that blow slightly; others wait closer to the audience, meditating motion. Only occasionally, and late in the piece, does any one of the seven performers engage in full-out dancing. In these brief individual flurries, they display a soft, loose, free style — as if the wind, or many small breezes, were pushing their limbs this way and that. I wished for a little more such dancing, by way of a climax. Most of the movement consists of calm, alert walks that bring one dancer into another's vicinity. With sudden, hushed agility, one would spring onto another, folding his or her body around the new partner. "I trust you; hold me." Their supports and tumbles have the springy weightedness of Contact Improvisation, but such lifts rarely lead to exploratory sequences; they are brief, unheated encounters that perhaps renew the participants and enable them to continue. They are all intensely aware of the space they are in. Although every member of the group clearly matters to every other one, they treat each other as part of a vital landscape rather than as specific individuals.

The pacing is leisurely, which gives the audience time to become familiar with the performers — Linda Forsman, Maria Hammarsten, Marzenna Kolesnik, Cecilia Roos, Martin Coles, Andy Cowton, and Lundquist. That the energy tends to come in small bursts—a single act here, another there, without much overlapping—reinforces the air of ritual, but drags at the pacing, creating bland rhythms and making you wonder what these people are trying to accomplish and whether they ever will. Yet afterward, I felt pleased, sane, and prone to excuse the moments when my attention had wandered.

ARKIRUTIINIT

Työni olivat olleet voimakasta värien räiskintää. Se oli ollut näyttävää ja poikkeuksellista. Vuosien aikana lisääntyi värinkäytön tarkkuus ja harmoninen kokonaisuus voimistui.

Jokaisella valonheittimellä ja värillä on funktio sekä tehtävä kokonaiskerronnassa.

Myös tapani sijoittaa valonheittimet selkeytyi. Kahden vuosikymmenen aikana kehitin toteutustavan ”perusvaloille” eli valaistuksen elementeille. (takavalot, etuvalot, yläsivuvalot, sivuvalot, erikoisspotit), Toteutin perusvaloissa näyttämökoon mukaan skaalautuvaa formaattia, joka sopi työskentelytapani paikasta ja teoksesta riippumatta. Lähes jokainen näyttämö oli samankaltainen matemaattinen yhtälö ja lähes jokaiseen teokseen tarvittiin tietyt perusasiat. Valokalustot ovat ripustettu periaatteessa samojen sääntöjen mukaisesti suhteessa tilaan, ja peruskuvan rakentamisessa nuo elementit ovat kaiken perusta. Niiden lisäksi tarvittiin teoskohtaiset valonheittimet. Ne edustavat kuitenkin lopputuloksessa vain parikymmenen prosentin määrää. Tämä työtapana nopeutti yhtä suunnittelun vaihetta. Tein jopa ohjelmoitavalle Casio-laskimelle Basic-pohjaisen ohjelman ”hyvät valot”. Kun syötin näyttämön mitat ja käytettävissä olevan valokaluston määrän ja laadun, niin jonkin ajan kuluttua sain tiedot siitä, mikä olisi taloudellisin tapa toteuttaa väripesut ja sivuvalot sekä mahdollisen lisäkalustotarpeen.

Näyttämö on matemaattinen haaste siitä, kuinka se täytetään valokartioilla.

Aina 90-luvulle saakka uusien näyttämöiden suunnittelussa sijoitettiin 2/3-osaa valokalustosta katsomon puolelle ja 1/3 näyttämölle. Oikea tapa on juuri päinvastoin.

Suunnitteluun kuuluu suunnitella valojen ajaminen. Sekin kehittyi taiteellisten tavoitteiden mukana. Siinä on kyse nyansseista, sekunnin murto-osista, valojen ajajan läsnäolosta ja olemisesta yhtenä esiintyjänä, sen pitää perustua enemmän toimintaan kuin repliikki-iskuihin. Tämä tarkoitti valotilanteiden elävän esityskohtaisesti.

Vuosien saatossa suunnittelun painopiste painottui yhä enemmän harjoituksiin. Onnistuneissa tapauksissa valoille rakennettiin harjoitusten varhaisessa vaiheessa pohjat, joilla saattoi improvisoida harjoituksissa. Usein nämä improvisoinnit auttoivat luomaan lopulliset ratkaisut valoille, valotilanteille ja valojen ajamiselle. Tämä valojen oleminen elävänä harjoituksissa edesauttoi myös työryhmän muita jäseniä.

VALO NÄYTTÄMÖTAITEESSA

Näyttämötaiteen valosuunnittelija ei mielestäni sanan varsinaisessa merkityksessä ole valotaiteilija. Koen valotaiteilijan henkilöksi, joka tekee puhtaasti teoksia valolla. Nämä kaksi ammattikuntaa on mahdollista yhdistää ja hyödyntää yhdessä teoksessa, mutta sen pitää tapahtua perustellusti. Kohtuullisessa ajassa valosuunnittelijat oppivat ymmärtämään tavoitteet ja oman asemansa toteutuksessa. Toki erehdyin itsekin välillä luulemaan taiteeni olevan kaiken sisällön keskipisteessä. Näyttämötaiteessa työskennellään kollektiivisesti ja tasapainotellaan halutun sisällön välittämiseksi.

Kansan parissa valosuunnittelun huipulla oleva on valotaiteilija.

Työkohtaisesti valojen asema ja ilmaisuvoima voivat vaihdella. Valaistuksella voi olla merkittävä rooli kokonaisuudessa tai joskus jopa soolo tai pelkästään tilanteita tukeva tehtävä. Valo voi olla taidetta taiteen sisällä. Koska se ei kuitenkaan ole itsenäinen, vaan joutuu seuraamaan muita osa-alueita ja kokonaisuutta, se ei ole valotaidetta sanan varsinaisessa ja tinkimättömässä asetelmassa. Sama pätee kaikkiin näyttämötaiteen tekijöihin.

Pitkään uskoin, ettei minulla ole huolen päivää; koneet tottelevat minua. Järjestelmien monimutkaistuminen ja koneellistuminen oli kuitenkin viemässä voiton. Koneet ja koneistot pyrkivät yhä määrittelemään työtapaani ja alistamaan luovuuttani.

Opin paljon ja koin monenlaista 80-luvulla. Nämä kokemukset loivat perustan tulevien vuosien periaatteiksi.

Jordansikten

Drömvävarna,

TYÖHISTORIAA

1980-LUVULLA

AJATTELU OPPI LENTÄMÄÄN

ASUNTO MENI

RANTEET MURTUIVAT

TAX-FREE TULI TUTUKSI

ELÄMÄ HYMYILI

TYÖT: 1980–1989

Työsuhteet

1983–1985	Studio Julius	tehostemestari
1985–1987	Radio City	studiopäällikkö
1988–1990	Helsingin Kaupunginteatteri	valosuunnittelija

Apurahat ja palkinnot

1986 -	Työskentelyapurahoja	Helsingin kaupunki, Uudenmaanlääni ja Opetusministeriö
1987	Puolivuotinen taiteilija-apuraha	Valtion taiteilija-apuraha
1988	Puolivuotinen taiteilija-apuraha	Vantaan taiteilija-apuraha
1989	Tutkimusapuraha	AVEK

Tila- ja valoteokset

1984	Luu ja siipi	Vanha ylioppilastalo	Ervasti, Liulia, Volanen	äänisuunnittelu
1985	Zenon	Tukholma	Ervasti, Liulia, Volanen	äänisuunnittelu
	Svodoba	Kokkola	Ervasti, Liulia, Volanen	äänisuunnittelu
1986	Long Run	Vanha ylioppilastalo ja Tukholma Glashuset		valo- ja äänisuunnittelu
1988	Vesi muuttuu energiaksi	IVO:n pääkonttori	Kirsti Rantanen ja oppilaat, Taik	valosuunnittelu
	3	Kluuvin Galleria	Ervasti, Liulia, Volanen	äänisuunnittelu
	Testamentti	Esplanadin lava	Ervasti, Liulia, Volanen	äänisuunnittelu
	Mummies	Tukholma	Ervasti, Liulia, Volanen	äänisuunnittelu
	Siniparran linna	Madetoja sali, Oulu	kapellimestari Ari Angervo	valosuunnittelu
1989	Arbeit macht frei	Billnäs	Ervasti - Liulia - Volanen	äänisuunnittelu

Sävellystyöt ja äänimaailmat

1981	Suomen Piru, TV-1, elokuva	ohjaus Pekka Mandart
1982	Turun palo, TV-2, tanssiteos	koreografi Marjo Kuusela
1982	Viisi vuodenaikaa LP	yhteistyössä Toni Edelmannin kanssa

Tanssiteokset

1980	Vaikka kuinka monta yötä – sitten	koreografi Ulla Koivisto	valo- ja äänisuunnittelu
	Musta linnunlaulu	koreografi Ulla Koivisto	valo- ja äänisuunnittelu
	Oljet käryävät, historia palaa	Tanssiteatteri Raatikko, koreografi Marjo Kuusela	äänisuunnittelu
1981	Varvastanssi	Tanssiteatteri Raatikko, koreografi Marja Korhola	valo- ja äänisuunnittelu
	Cassandra	koreografi Ulla Koivisto	valosuunnittelu
	Cay Da-puu	Tanssiteatteri Raatikko, koreografi Marjo Kuusela	äänisuunnittelu
1982	Sanaton syrjähyppy	koreografi Ulla Koivisto	valosuunnittelu
	Fjärran från Kaukasus	Vindhäxor, koreografi Eva Lundqvist	valosuunnittelu
	Juhlanäytäntö	Studio Julius, koreografi Marja Korhola	valo- ja äänisuunnittelu
	Hillin, Millin ja Lillin seikkailut	Tanssiteatteri Hurjaruuth	äänisuunnittelu
	The Red Song	Living movement, koreografi Ulla Koivisto	valosuunnittelu
1983	Irti	Tanssiteatteri Raatikko, koreografi Marja Korhola	valosuunnittelu
	K.Airo	Studio Julius, koreografi Ulla Koivisto	äänisuunnittelu
	Almeria	Studio Julius, koreografi Jorma Uotinen	äänisuunnittelu
	Track follows	Vindhäxor, Mary Fulkersson, Eva Lundqvist	valosuunnittelu
1984	Siirto	Studio Julius, koreografi Taru Arho	valo- ja äänisuunnittelu
	Öar	Vindhäxor, koreografi Eva Lundqvist	valosuunnittelu
1985	Molnstigar	Vindhäxor, koreografi Eva Lundqvist	valosuunnittelu
	Kråkråker	Vindhäxor, koreografi Eva Lundqvist	valosuunnittelu
1986	Jordansikten	Vindhäxor, koreografi Eva Lundqvist	valosuunnittelu
	Linnankutsut	Vanha yo-talo, koreografi Anneli Rautiainen	äänisuunnittelu
1987	Dreamweavers	Vindhäxor, koreografi Eva Lundqvist	valosuunnittelu
1988	Rahisevan kuun aika	koreografi Ulla Koivisto	valo- ja äänisuunnittelu

1989	Flygare	Vindhäxor, koreografi Eva Lundqvist	valosuunnittelu
	Blues jam	Göteborgin baletti, koreografi Tommi Kitti	valosuunnittelu

Näyttämötyöt

1981	Suklaata muumioille	kokeellinen teatteriesitys	valo- ja ääni, käsikirjoitus
1982	White Out	Moderna Museet, ohjaus Michael Laub	valosuunnittelu
	Pimeys ilon syvyys	Liisi Tandefelt, ohjaus Eija-Elina Bergholm	valosuunnittelu
	Walse Macabre	teatteriryhmä Porquettas, ohjaus Laura Jäntti	valo- ja äänisuunnittelu
1984	Huipputapaaminen	Studio Julius, ohjaus Tytti Oittinen	valo- ja äänisuunnittelu
1985	Tunnetteko linnunradan	Intimiteatteri, ohjaus Arto Minkkinen	valosuunnittelu
	Fragilissimo	Moderna Museet, Marina Abramović, Ulay, Michael Laub, Edmondo Za	valosuunnittelu
1986	Salka Valka	Kemin kaupunginteatteri, ohjaus Matti Miikkulainen	valosuunnittelu
1987	8 minuuttia auringosta	teatteri Dalvadis, ohjaus Idalotta Backman	valosuunnittelu
	Succsess Story of Finland	ohjaus Lenita Airisto	valosuunnittelu
	Piipää	Vanha yo-talo, ohjaus Marikki Hakola	valosuunnittelu
1988	Beaivi Áhcázan	teatteri Dalvadis, ohjaus Idalotta Backman	valosuunnittelu
	Raivoisat Ruusut	Katajanokan konepaja, ohjaus Ritva Siikala	valosuunnittelu
	Saatana saapuu Moskovaan	Kemin kaupunginteatteri, ohjaus Matti Miikkulainen	valosuunnittelu
1989	Venetsialaisella torilla	Helsingin Kaupunginteatteri, ohjaus Hannele Rubinstein	valosuunnittelu
	Kolmastoista kuu	Espoon kulttuurikeskus, ohjaus Idalotta Backman	valosuunnittelu
	Vanja Eno	Suomen Kansallisteatteri, ohjaus Ritva Siikala	valosuunnittelu

Näyttelyvalaistus

1987	Valo ja aine	Helsingin kaupungin taidemuseo
------	--------------	--------------------------------

III-NÄYTÖS: TEKEMISEN VUORET

1990-

1. KOHTAUS: TEKEMINEN VIE - ETEENPÄIN

TEKEMISEN TAHDIT

Tekeminen sujui 90-luvulla. Tekniikka oli hallinnassa monien erilaisten tilojen ja tapahtumien kokemusten myötä. Välineet tottelivat minua. Värin ja valon sisällä jatkuva eläminen synnytti nopeitakin sisällöllisiä ratkaisuja, jotka kuitenkin olivat tyyli- ja laajissaan oikeita. Kokeileva räiskintä oli ohitse, ja ammatillinen osaaminen tahditti vauhtia. Arvostukselle annoin vastinetta ammattitaidolla ja läsnäolollani.

Valo- tai tilateoksiin ei rahaa valitettavasti vieläkään löytynyt, vaikka kysyntää oli. Valoa piti saada, se oli nyt ”in”. Sitä nähtiin televisiossa ja ulkomaan seminaarimatkoilla. Mielikuva valotaiteesta muodostui puoliksi viihteen, speksaattorien ja puoliksi kaupallisten ratkaisujen ahaa-elämyksistä. Välineisiin perustuvan taidemuodon raskas tekninen toteutus oli monille kalleutensa vuoksi yllätys, jopa varakkaille tilaajille täysi yllätys. Taitelijat tekivät erilaisten valotöiden ohella valo- ja tilateoksia, vaikka eivät tuosta työstä saaneetkaan palkkaa.

Valotapahtuman toteutuksessa budjetista 98 % menee kuluihin ja 2 %, hyvällä onnella, voidaan jakaa palkkioina.

Alkuviehätyksen laimennuttua, ja kalleuden tultua selväksi, tilaukset vähenivät. Tilanne parani kuitenkin uudelleen laman jälkeen. Ylimääräistä rahaa oli, ja kansalle haluttiin tarjota sirkushuveja. Mitä arvokkaampi kulttuurillinen kohde valaistiin ja mitä värikkäämmiin, sitä halutumpi. Jatkuvuutta taikka kaupunkitilan rikastamista ei välttämättä haluttu eikä osattu kuvitella. Todellinen ymmärryksen puute valotaiteesta muodostui ongelmaksi, kun päätöksiä ja valintoja tehtiin ja ratkaisujen vaikutukset olivat pitkäkestoisia ja monivuotisia.

*Ilman syvempää sisältöä: Värivalo suunnattuna talon tai monumentin pintaan ei ole valotaidetta
Värivalo suunnattuna puuhun tai maisemaan ei ole valotaidetta
Värivalo, joka syttyy ja sammuu, ei ole valotaidetta. Se on liikennevalo.*

Tavallisuudesta poikkeava valaistus nimetään, medioita myöten, liian helposti valotaiteeksi ja tekijät valotaiteilijaksi. Kun toteutetaan valaistustapahtuma, jossa nykytekniikalla luodaan valoja, se on tapahtuma, jolla on oma arvonsa ja paikkansa.

TEKEMISEN VALOT JA VARJOT

Työskentelin samaan aikaan monessakin projektissa suunnittelujen eri vaiheissa. Tämä on varmaankin ollut se vaihe elämässäni, jossa olen ollut voimakkaimmillani.

Elämän moniajon hallinta kiidättää ja kiireinen tekee nopeita päätöksiä.

Projektien suurentumisen ja vaativuuden myötä ajauduin kauemmas nuoruuden ideologiastani, vaikka se oli edelleen olemassa. Keski-ikä lähestyi ja elämä keskiluokkaistui. Työt jakautuivat töihin ja ”vaikeuksia aiheuttaviin ystävätöihin”.

Kokemuksien myötä, ammattitaidon kehittyessä ratkaisujen tekeminen oli nopeampaa, kun pystyin ammentamaan kokemusten tuottamasta tiedosta. Siinä piili myös vaara, sillä kuten kaikki tilastot, kokemukset saa todistamaan vanhan hyväksi ja uusien ratkaisumallien ja uuden hakeminen tyrehtyy, kun on ”vanhaa mistä ammentaa”. Töitä oli joka suuntaan ja erilaisissa rooleissa. Oli taiteilijana oloa ja konsultoivana erityisasiantuntijana toimimista. Teknisesti kaikki onnistui, mutta henkisesti oli raskasta. Erilaiset työt ja niiden vaatimukset repivät erisuuntiin ja sielu oli vaikeuksissa.

Oman ammattitaidon kasvaessa ymmärrys valon mahdollisuuksista kasvoi.

Etenin uskoen taiteeseen, muutokseen ja mahdollisuuteeni vaikuttaa taiteen avulla. Kuitenkin epäily tekemisen mielekkyydestä hiipii alitajuntaani. Vuodesta toiseen toistuva työympäristön problematiikka alkoi ahdistaa. Olinko jo saanut tarpeekseni vai olinko vain väsynyt?

Vuosikymmenen loppupuolella luovan ajattelun muutokset sekä yhteiskunnan taloudelliset vaikeudet ajoivat näyttämöteoksien visuaalisuuden pelkistymiseen. Samalla koin siitä katoavan yhden magian muodon, jota niin rakastin ja jäin kaipaamaan.

Tanssiteokset ja installaatiot antoivat vielä tilaa toisenlaiseen ilmaisuun. Ne rikastuttivat kädenjälkeäni. Niitä yhdisti valon käyttäminen abstraktina elementtinä, josta saattoi luoda itsenäisen teoksen. Tanssissa se rakentui näyttämöllisen valaistuksen sisään ja tilateoksessa tilaan.

Joskus rauhallisuuden ja luotettavuuden hinta on kova

Tasapainoilusta itseni haavoittuvana pitämisen, työn toteuttamisen ja isojen näyttämöiden ilmapiirin kanssa tuli vaikeaa. Pystyin ohittamaan epäkohdat pitämällä itseni syvällä taiteen tekemisessä. Saatoin toki ajatella ja jopa puhua produktiota vastaan, mutta

samalla toteuttaa sitä täysillä. Kyseessä on samankaltainen kupla kuin ”urheilu ja politiikka eivät kuulu yhteen”. Tekemisestä syntyy turvallinen olo, ja kuplan sisältä näkee ulos yhä kapeammalla sektorilla. Vuosikymmenen loppua kohti mentäessä tuli minullakin rajoja vastaan.

Kaiken tekemisen keskellä olin mukana kahdessa pidempiaikaisessa projektissa. Vuosikymmenen alkupuolella oli rakennusprojektina Espoon Revontulihalli ja loppupuolella Kiasma-teatteri. Taiteen tekeminen ja rakennusprojektit ovat samanaikaisesti tehtyinä aina vaikeita, johtuen kokonaan eri työympäristöstä ja moraalista. Niinpä sain varoituksen omasta rajallisuudestani burn-outin muodossa. Kuuden viikon sairasloma Espoon projektista kylläkin mahdollisti tilateoksen tekemisen USA:ssa. Henkiselle puolelle se oli parasta lepoa.

Alitajunnassa alkoi selviytymisen prosessi, joka kesti vuosia, ja tuloksista sain nauttia vasta vuosien kuluttua.

Kaipasin muutosta ja valolle uusia visuaalisia tavoitteita. Tuskin tiesin mitä halusin, en niistä osannut myöskään keskustella.

Mikä on se unelma, joka on aina jossain tavoittamattomissa?

Ollako vai eikö, ei siinä ole pulmaa.

TEKEMISEN POIMINTOJA

Produktion taiteellinen merkitys voi olla hyvinkin vähäinen, tärkeämmäksi voi muodostua taiteentekijöiden kohtaamiset.

Mitä syvemmälle pääsee taiteessaan, sitä syvemmälle haluaa päästä.

Lavastajista nostan Tiina Makkosen ja Pekka Ojamaan. He edustivat lähtökohdiltaan töissään samanlaista säröistä tilaa ja rikasta visualisointia, joka antoi minulle paljon tilaa. Heidän kädenjälkensä olivat erilaisia, mutta minulle niissä toteutui ympäristö, jossa pystyin luomaan maalauksellisia tiloja.

”Kesäyön uni” Helsingin Kaupunginteatterissa valmistui vuoden 1989 lopussa, mutta ensi-ilta siirtyi seuraavan vuoden puolelle. Sen tilallinen visuaalisuus, jonka Tiina Makkonen loi, on minulle rakas ja käsittämätön.

Huolimatta valo-osaston asenteista, tämä työ kruunasi asemani kaupunginteatterissa – ja se antoi mahdollisuuden irtisanoa itseni.

Ohjaaja Tytti Oittisen kanssa tein monta hyvää produktiota. Mieleen ovat jääneet Tiina Makkosen lavastama Hiroshima rakastettuni (1991) ja Piilopaikka (1993). Nukkekot (1992) ja Kolme siskoa (1994) olivat Pekka Ojamaan. Niistä vahvimaksi on mieleeni jäänyt Ibsenin Nukkekot, jota esitettiin joulunaikaan monena vuotena joulumyyjäisten kera. Säröineen kokonaisuus oli teatteria parhaimmillaan.

Elän tapahtumarikasta aikaa, perusvalaistusratkaisut syntyvät nopeasti, taiteellinen ilmaisu sujuu.

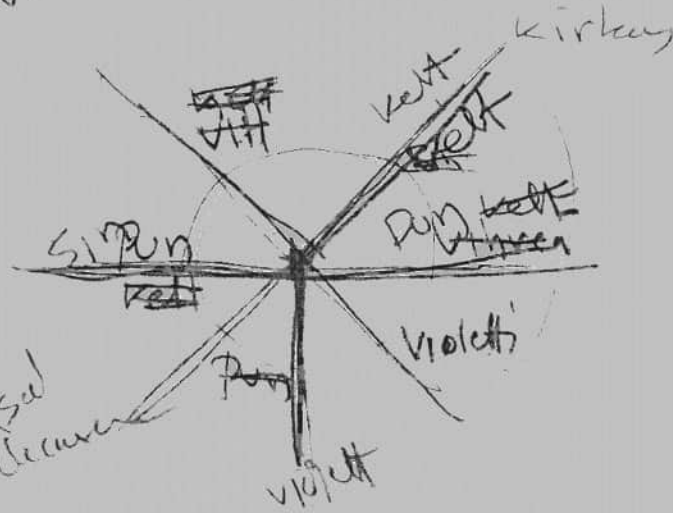
Huoli on työyhteisöissä tapahtuvasta sisällön viihteellistymisestä.

Loppuun asti kapinallisten kohtalo on rahoituksen loppuminen.

- Ruusainen ✓
- Keltainen ✓
- Valkoinen ✓
- Vihreä ✓
- Sininen ✓
- Musta ✓
- Violetti ✓

Absoluuttinen valleria

Absoluuttinen musta

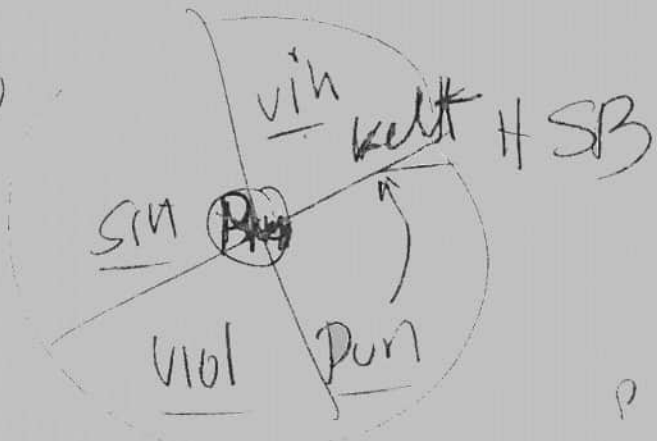

valk musta

Silmänsä
väreille
suhteet
absoluuttisen
mustan ja
valkeuden
suhteet
mustan ja
valkeuden
suhteet
mustan ja
valkeuden
suhteet

keuhkusta Pimeä

ero
ABS ?? Pimeä = näköhavainto
ON → Pimeä = ei näköhavainto
ABS kirkas = ei - - -
ON → Valleria = näköhavainto

Pimeä on aineellinen
Valleria on - - -

360 / 35 = 10.2857

TILATEOKSIA

Insomnia

Tilateoksissa työskentelen aineettomien elementtien kanssa; tila, valo ja ääni. Apuna on tarvittaessa materiaaleja, joilla valo muuttuu näkyväksi niihin osuessaan. Äänimaailma on tilateoksissa aina ollut tärkeä, sillä sen avulla stimuloin kokijaa laajentamaan kokemustaan.

Teoksessani Long Run Vanhalla (1986) ja Glashuset (1987), esitin Vindhäxor-tanssiryhmän kanssa tekemiäni valoja. Tämä noin 20 minuutin pituinen teos kokosi siihen mennessä käyttämäni esitysten sisältämät valoelementit. Long Run alkoi vuoden 1982 käyttämäni valon perusväreistä ja laajeni valomuotojen kautta vuoden 1986 tilallisiin väreihin, jotka muodostivat erilaisia aika- ja tilakokemuksia. Halusin tällä työllä tutkia ja samalla näyttää, että näyttämövalaistus voi olla oma itsenäinen teoksensa.

Tilateoksissa Insomnia (1990) ja Shadow Takes a Walk (1996) toteutuivat monet unelmat. Tein ne yhdessä Tarja Ervastin kanssa. Molemmat elementit, valo ja ääni, toteuttivat niissä omaa taidettaan ja yhdessä kokonaisuutta.

Tultaessa 90-luvulle olivat tilateoksien toteuttamisen laitteistotarpeet kasvaneet töiden myötä. Ei ollut enää mahdollista työskennellä samoilla ehdoilla kuin kymmenen vuotta aikaisemmin. Oli halu tehdä laadukkaampaa, toteuttaa teoksensa hyvin sekä mahdollistaa elämyksellinen tilateos.

Muutokset yhteiskunnassa ja ajattelussa johtivat 2000-luvulla taantumaan. Kysyntää oli, mutta resurssien saaminen valotaiteelle vaikeutui. Palattiin ajatukseen, ettei mikään saa mitään maksaa ja sisältökin mieluummin voisi olla viihdyttävää kuin taidetta isolla teellä.

Koska tilateokset eivät olleet koskaan päätyöni, niiden asema heikkeni. Pyrinkin tilateosten sijaan toteuttamaan päätöittäni sisällä valotaidettani osana niiden kokonaisuutta. Näin pystyin purkamaan itseäni ja kehittämään tätä osa-aluetta.

Tilateos Insomnia (1990) oli Helsingin Juhlaviikkojen ja Vantaan kaupungin kulttuuritoimen tilaama tilateos. Tilateos toteutettiin Tikkurilassa Vernissa-tehtaalla. Minulle tämä oli ehkä puhtain tilateos, jonka yhdessä teimme. Sille luotiin perusta Karesuandossa, jossa asuimme joitain viikkoja. Tikkurilassa vanha Vernissa-tehdas oli juuri saatu muutettua nuorisotilaksi, ja työmme oli yksi sen avajaistapahtumista. Tilassa oli valoa, äänimaisema ja peilejä. Avajaisissa rajasimme kävijöiden määrää tilassa muutamana kerrallaan, jotta teoksemme kokeminen olisi mahdollista.

Vuonna 1993 teimme teoksen *Shadow Takes a Walk* yhdessä Tarja Ervastian kanssa. Valitettavasti Suomessa toteutetut versiot eivät saaneet samanlaisia tiloja ja välineistöä kuin alkuperäinen teos Kansasin Wichitassa. *Shadow Takes a Walk* oli Lönnströmin taidemuseolla samana vuonna ja 1994 Helsingissä Teatterimuseolla.

Tässä työssä elementteinä olivat viirat sekä valon ja äänimaiseman lisäksi Tarjan kuvaamat ja editoimat videot, jotka näkyivät ”talojen” sisällä.

Wichita State University näyttämö

Mukana Yhdysvaltoihin veimme tietokoneet, äänilaitteistoa sekä hallaharsoa, viirat ja muuta tarvittavaa. Rahti painoi muutamia satoja kiloja. Paikalliset hoitivat valokaluston ja 8 kpl kaiuttimia. Rahti lähti viikkoja aikaisemmin Suomesta matkaan ja tulikin perille ajoissa pieniä vaurioita kokeneena.

Sähköön tarvittavat muuntajat 110 V -> 220 V hankin New Yorkista Canal Streetin ”Tattarisuon kauppialta”.

Kun teos sitten rakennettiin, työhön oli varattu muutama päivä. Avajaiset olivat klo 10 aamulla. Edeltävä yö meni ohjelmoidessa valo- ja äänitilanteita. Niiden automaattinen synkronointi ja automaattinen toistuminen ei toteutunut, joten olimme paikalla aukioloaikoina ja hoidimme teoksen ajamisen manuaalisesti. Se oli antoisaa, koska pystyimme seuraamaan, kuinka tilassa liikuttiin ja teoksemme koettiin.

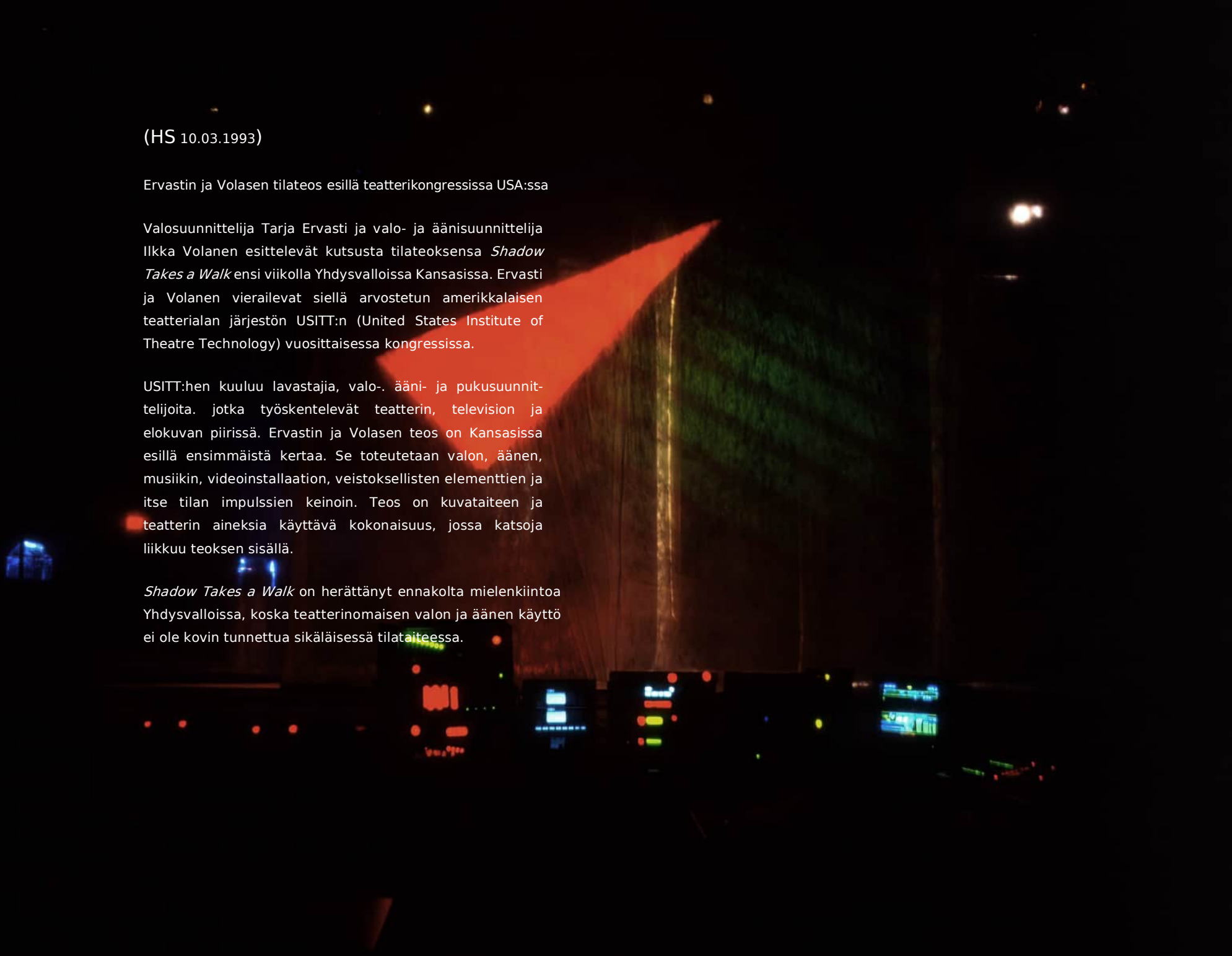
(HS 10.03.1993)

Ervastin ja Volasen tilateos esillä teatterikongressissa USA:ssa

Valosuunnittelija Tarja Ervasti ja valo- ja äänisuunnittelija Ilkka Volanen esittelevät kutsusta tilateoksensa *Shadow Takes a Walk* ensi viikolla Yhdysvalloissa Kansasissa. Ervasti ja Volanen vierailevat siellä arvostetun amerikkalaisen teatterialan järjestön USITT:n (United States Institute of Theatre Technology) vuosittaisessa kongressissa.

USITT:hen kuuluu lavastajia, valo-, ääni- ja pukusuunnittelijoita, jotka työskentelevät teatterin, television ja elokuvan piirissä. Ervastin ja Volasen teos on Kansasissa esillä ensimmäistä kertaa. Se toteutetaan valon, äänen, musiikin, videoinstallaation, veistoksellisten elementtien ja itse tilan impulssien keinoin. Teos on kuvataiteen ja teatterin aineksia käyttävä kokonaisuus, jossa katsoja liikkuu teoksen sisällä.

Shadow Takes a Walk on herättänyt ennakolta mielenkiintoa Yhdysvalloissa, koska teatterinomaisen valon ja äänen käyttö ei ole kovin tunnettua sikäläisessä tilataiteessa.

intävä
retävä
kehä. (Jos vastustaa hyvää
on yhä tervä rakkauten
shut
vatsarvoimien jatkajille

TEATTERIKORKEAKOULU

HALLINTOVIRASTO

PÄÄTÖS N:o 200/87 ikälisästä 3.12.1987

Vt. puhetekniikan lehtori Ilkka Volaselle maksetaan kaksi ikälisää valtion virkamiesten ikälisäsopimuksen

ja seuraavien palvelussuhteiden perusteella:

Suomen Teatterikoulu,

tuntipalkkainen valomies 40 h/vk

1.1.75-28.2.75

2 kk

näyttämömies

1.5.75-28.2.77

1 v 10kk

valo- ja tehostemestari

1.3.77-31.7.79

2 v

(palkaton virkavapaus 15.1.-10.7.79)

Teatterikorkeakoulu, valaistus- ja tehostemestari

1.8.79-31.1.80

6 kk

4 v 6 kk

Vt. hallintojohtaja

Väri kuva kokemuksen pelosta
 Suhte kuva elämän energiasta
 Vale ilmusio todellisuudelle

Tunnetaan /
Voima -rytmi /
 -intensiivisyys
Ääni
 ilmusio todellisuudelle

Ääni muuttuu sisältö tukea
 Valaisijan luo avaruudensa olevalle ainekke
kuvaan
~~sen~~ sen sisällön merkitys

Vale toimii katsojalle tunnistettavana
 karsina Ääni on katsojan tunnistelu

Vale- ja äänisunnittelijan on erittäin
 kommunikaatio- ja muuttamistaitoja

CATFISH ROAD (1996)

Ilman vertailua muihin töihin, on mieleeni jäänyt Catfish Road. Esityksen musiikki, suuri taustafondi, koreografia ja sekä kaikki muu työ yhdessä muodostivat panostuksen, joka oli mielestäni vertaansa vailla. Ja kaikki tämä vain kolmen esityksen takia.

Catfish Road oli minulle enemmän kuin tanssiteos. Taideteos, jossa liike, musiikki, lavastus ja valaistus olivat voimakkaina läsnä. Ehkä tämä tanssiteos ei ollut historiallisesti ainutlaatuinen, mutta niin minä sen koin.

Musiikin sävelsivät Mats Persson ja Jonas Lindgren. Musiikin esittivät pianistit Mats Persson ja Kristine Scholz, sähköistetty viulukvartetti Fläskkvartetten ja laulaja Dalila da Silva Costa. Takafondin maalaus Rolf Hansson, puvustus Lisskulla Moltke-Hoff. Tanssijat olivat Vindhäxor parhaimmista: Jane Darling, Toby Gunn, Robin Hagggar, Dan Johansson, Anna Källblad, Eva Lundqvist ja Stephane Mensah.

Valokuvat © Lesley Leslie-Spinks.

MÁTTARÁHKU NIEDDAT (1997)

Samalla tavalla kuin "Catfish Road" haluan nostaa tämän työn visuaalisuudeltaan kategoriaan "täydelliset".

Teos oli puhdas kokonaisuus, jossa näyttelijä ja joikaaja Åsa Simma teki valon ja äänen kanssa ainutlaatuista yhteistyötä. Kiersimme Saamenmaata, Ruotsia ja Suomessa keikka oli Suomenlinnassa. Mukana, totta kai, olivat perheen jäsenet Ida-Lotta ja Norman.

Työ oli parhaimpiani. Valomaailma oli puhtaan yksinkertainen ja äänimaailma herkkää tulkintaa. Esityksessä oli käytössä myös video, joka heijastettiin rummun pintaan.

Näyttämöllä oli Åsa Simma, äänissä ja valoissa Ilkka Volanen. Laulut olivat Sainkho Namchylakin ja Åsa Simman, ohjauksesta vastasivat Makka Kleist ja Ida-Lotta Backman. Visualisointi oli Jun Maedan ja Norman Charlesin.

DN 28.2.1998 Ingegärd Waaranperä

Exotisk jojk med glimtar av humor

Upplevelsen av Åsa Simmas röst är så ursprunglig att man grips av svindel.

Åsa Simma är ett väsen som förvandlar sig till vad hon vill. Hennes föreställning med det exotiska namnet "Máttaráhku nieiddat", förmodrarnas sång, föds framför våra ögon i samma stund som det ur en kvinnas rytmiska smärta omärkligt uppstår musik. Föreställningen har sina rötter i urgamla riter som gestaltas med konstnärlig integritet och utan att ges frälsningsbudskap.

I SJÄLVA VERNET är det ett mycket modernt möte som utspelar sig mellan det utkylda, urplockade Gamla riksarkivet där väggarnas dokumenthyllor står tomma som efter en sloknad civilisation, och donna shamanistiska föreställning med uttryck hämtade både från den mongoliska strupsången och den japanska buto-dansen, men självklart mest från jojken och den samiska kulturen.

Scenbilden innehåller samma kollision: Invid en pelare från arkivets ursprungliga inredning ligger och står föreställningens tre jättelika samiska trolltrummor, med vit djurhud spänd över ovalerna av böjd näver. På den uppräta trumman projiceras flimrande svartvit film - en renhjord böljar fram över fjället, ackompanjerad av Åsa Simmas dans och det klapprande crescendo från hennes bälte av hängande benbitar, när hjorden störtar utför branten och sugts ner i snön.

SAMEKULTUREN FINNS ursprungligen ingen teater. Jojken och trummandet är åkallan och meditation, till för utövarna, inte för publik. Därför finns det ofta en dubbelhet i Åsa Simmas föreställningar, en kluvenhet mellan kult och förevisande ur vilken hon skapar en konst som är helt unik, denna gång inte minst musikaliskt.

JAG TROR MIN INTE OM att kunna se in i en jojk, men när hon skildrar jägarens snöpliga misslyckanden. gång på gång, öppnar sig sången och glimtar till i en lika lättbegriplig som oväntad humor.

Märkligast är röstens outtömliga möjligheter: plötsligt fylls rummet med fjällvärldens alla djur - en björns rytande, fjällripans mjuka rop, fjällgåsens klagan. Fågelsträcken drar genom rummet och - märkligast av allt - här hörs också ekot. Varje rop följs av sin lilla skugga, som ett kalligrafiskt tecken i miniatyr, åstadkommit bara med den mänskliga rösten. Publiken lyssnar som barn. med växande förundran, gripen av en upplevelse som är så ursprunglig att man grips av svindel.

SORINUS KATZOLAN KANSSA

TIILAN
JAN

MANIPULATIO

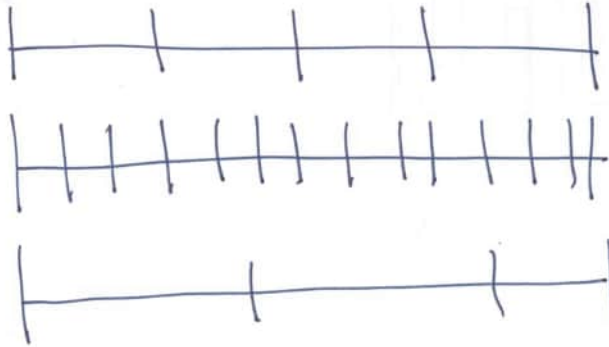
AAMU
SAANA

- PURO
- PUKUTIMINEN

- TILATEORESSA

- VIRTET
- VALOKUUSKATSAUS = "AJANTASU UNOHAM"
- AANI NOPEA

SUHTOET

EL TEEMUE VERTAILUA "MILTA TUNNU" TUNNI

TEORESET

CLOUDS

GRAAFISET KUODUT

OZUAT ERI TILAT JA ALKA

CRA FIELDS

TILAT MUUNNI

ISLANDS

RUSKOA

ERI TILATEORESSA

VÄRILLÄ JA MÄ GORO
LOKKAKUUSIA

Ulkoon
ajattaja

grasess → AJATON TILATON TILTEA

60 // HIDAS HARVA
TILATON

TILTEA

- OMMATUNNUS
- TILTEA

ELI AITTELUNOPEUIN
TURBAT POITIMUSET KOTONA

TUNNU KUIN OISI KULUNUT
KONTA TUNTA MUTA
KULU MIN 75 MINUTTI
ULKOVAISIA VIRIKKUTIA

HAARITELTY MATEMAATTINEN ALKA

TIHEÄ YKSIKKÖINEN ALKA
KOKOUKSENA PALJON TAPAHTU
AIKA KULU KUIN SIWI
SAA PALJON AKAISEN

PITKÄ
HARVA YKSIKKÖINEN JAKSO
KESKITYKSESTÄ "PITKÄN KATON"

EI HUOMAA AJANKULUA
VÄHÄN VIRIKKUTIA ULKOA

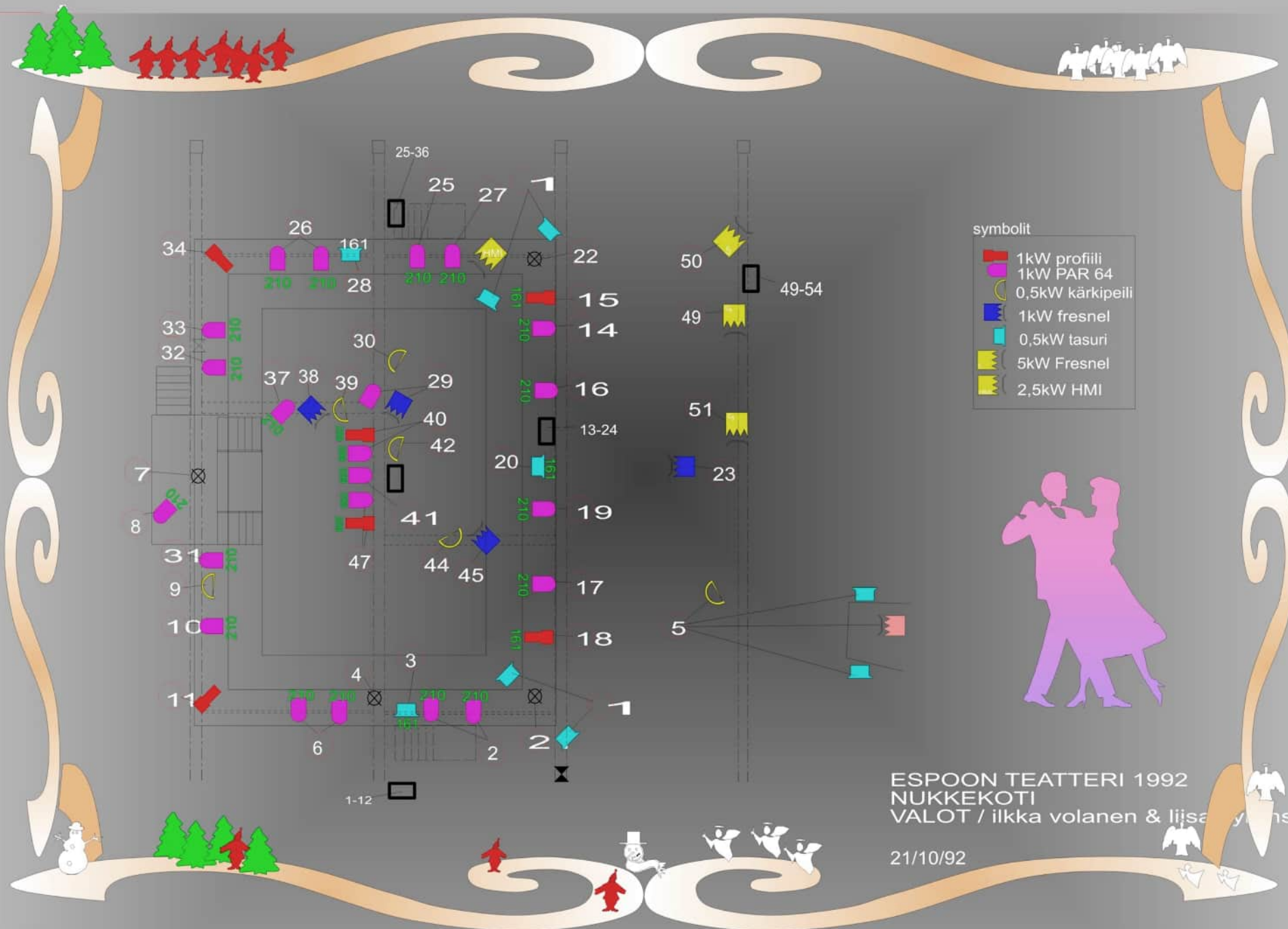
JOS MIELI ON TILTESSÄ JA ULKOA
TULEE HARVAA KUIN KOKOUS
ON "TILSÄ"

JOS MIELI ON HARVA JA ULKOA
TULEE TILTEA KUIN KOKOUS ON
"KATOS"

AJAN AJOISSA

AAMU PURO 4 MINUTTI → TUNNI

AAMU TOIMII 30 MINUTTI → EI PURO

Hiroshima rakastettuni

Kesäyön uni

Robin Hood

Flod